Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
42 (390)
Sîmbătă,
18 octombrie
8 pagini — 1 leu

Proza și personajul

Poate și pentru faptul că n-a mai vrut să se joace cu celelalte moduri ale alcătuirii și convenției epice și a început să muște din ele încrezător, agresiv și naiv ; poate și pentru că își căuta și-și găsea (în comentatori) autonomia; poate că a fost numit prea mult „erou", și „erou" fiind a ieșit din cărți și s-a dus la starea civilă; poate și pentru că era zămislit în țesătura povestirii de multe ori **primul** și păcatul „originar" îl pîndea; poate pentru toate aceste cutezări și vinovății personajul literar a fost interogat din afară, examinat cu patimă de atîtea ori și desfăcut de taine și de murmure intime. Și a fost acceptat și ultragiat și în istoria gloriilor și pătimirilor personajului bineînțeles că i-a fost foarte greu mai ales cînd i s-a cerut fără umor să nu aibă nici biografie, nici psihologie, să n-aibă de-a face adică nici cu tipologia, nici cu diferențierea artistică, și cu toate astea lipsă, să fie totuși perfect și exemplar... Teama de ridicol este a personajului cum este în general a omului și e ridicol să pîndim personajul să nu cumva să cadă în micile păcate de a se bucura de pildă de tihna și împăcarea duminicală, de a se lovi de ghinionul de marțea, de a avea prihană și lipsă de prihană, de a fi atras de cîmpiile verzi cu întristare, suferință sau fără. La o discuție despre proză nu putem porni fără a vorbi în primele rînduri despre personaj, iar personajul se refuză a fi priceput dacă mai întîi nu-i recunoaștem drepturile literare pentru care au girat de atîtea ori Balzac și Tolstoi, Shakespeare și Stendhal, Reymond și Rebreanu, Sainte-Beuve și Călinescu... Este puțin probabil ca disoluția prozei încercată de atîtea ori chiar de autori, dintr-o școală sau alta să fi putut arăta că dispariția personajului e posibilă, ba am îndrăzni să spunem că în fața unor astfel de tentative cel mai rezistent și mai mîndru element al prozei este personajul și dejoacă pînă acolo planurile de disoluție, încît pînă la sfîrșit reapare dacă nu te-afăr gata să se scoale după boală, dovedind că și dacă e părăsit de autori, personajul nu-i lasă pînă la urmă pe autori să piară fără identitate.

Îngăduit sau nu, pulverizat sau reflectat și alcătuit de (și în) obiecte, personajul literar însă, traversează tenace și răbdător trecînd viguros, proaspăt și înțelept prin și peste teritoriile oferite sau refuzate, netensionate de marele curent al circuitului și consensului public autentic.

El, personajul, se respectă și respectă, căutat și strigat cu disperare vine docil sau răzvrătit, e viclean sau binevoitor și devotat, își caută, își cere legitimitatea drepturilor lui de a fi așa cum s-a numit bine și exact „creație în cadrul creației", sau „ficțiune înăuntrul ficțiunii".

Nu știu sau nu cred o întîlnire mai îndîrjită, o încleștare mai aprigă și mai curată și mai dureroasă decît între creator și personajul său definitoriu. Un mai mare efort și chin de apropiere și supunere a acestuia, de îndepărtare, vinovăție și nostalgiere. El, personajul, curtat prea mult, alintat și migălit excesiv „pînă la dungă" pleacă fără să mai ceară voie aiurea și sparge ferestrele — dacă nu zidurile — celorlalte compartimente ale cărții. Ținut prea mult în frîu, neglijat, alimentat sporadic într-un colț al unor pagini, începe, răutăcios și anemic, să mărunțească tot și să zgîrie și să macine cartea pe dinăuntru. Sufocate înăuntrul coperților sau vagabondînd elegant și neconvingător printre episoade și capitole, aceste personaje devin din nou „eroi". „Eroi" prin neîmplinire și suferință estetică, cerșind sau obligînd la reveniri și revederi la alcătuiri în linii, replici, gesturi și emoții drepte, adevărate.

El, personajul își revendică permanent și neobosit conturul adevărat. Printre întîiele drepturi este alăturarea umărului personajului lîngă umărul timpului și al realităților lui.

Nicolae VELEA

Acest număr este ilustrat cu reproduceri după tapiserii de JEAN LURCAT

ÎN ACEST NUMĂR

Cîntec de toamnă de Gala Galaction

Proză de Sânziana Pop

Vasile Pârvan tînăr — documente

Breviar • Poșta redacției

Poeme indiene

Miniaturi

Umbra în apă...

Mladenață, apă curgătoare,
Neclintit în tine m-am răsfrînt
Tu ai fost apă, eu pămînt,
Apă te-ai dus, trecătoare...

Plină de lună alb luminai
Luna în mine neagră erea...
Eu piatră arsă, tu ai fost nea
Te clatină stîncă, undă, mai stai !

Repede-n raze tu apă vie...
Mîini rugătoare-am împreunat
Umbră în apă stam nemișcat
Tu peste mine-ai trecut, străvezie...

Murim și noi...

Cu fiecare dintre cei
De care moartea ne desparte,
Murim și noi — lăsînd o parte
În fiecare dintre ei...
Imagini... gînduri... doruri... vise
Adorm în stinsele priviri,
Un cer întreg de amintiri
În pleoapele pe veci închise...

Pe-o noapte ca asta...

Iubito, e-o vreme păgînă,
Ascultă cum geme de greu,
Cum vuietul apei îngînă
Furtuna din sufletul meu !

Petrecem, tăcuți, fiecare,
Cu ochii, al norilor joc.
Aleargă, se clatină : care
Gonite cu bice de foc...

Oftează scheletele porții.
Copacii se strîmbă în vînt...
Pe-o noapte ca asta, și morții
S-ascund mai adînc în mormînt...

Amurg pe baltă...

Din ape se-nalță tăcute
Alaiuri de păsări și trec...
Cînd vîntul vuiește prin trestii,
Par oase de morți ce petrec...

Uscate și goale, și albe
Se joacă, se freacă, trosnind,
Si-n cer, luminîndu-le jocul,
Șiraguri de candeli s-aprind...

Lună dragă...

Lună dragă, sora mea, bine-ai venit !
Culcă-te pe fîn și-ascultă iar :
Nu mai ard în vechiul meu pojar,
Ruga buzelor uscate-a contenit.

Am iubit de nouă ori, și toate
Dragostile mele, fulgi cu spumă, s-au topit.

A rămas un cîntec liniștit
Și-un bătrîn care zîmbește și socoate.

Plină-i noaptea de lumină bună
(Revărsate basme peste sat)
Nouă păunițe albe s-au lăsat...
Sărut ochii, dragă lună !..

In fum lunar...

In fum lunar se-neacă lacul mort
Pe pajiște, nu-i nici o vietate..
Ce daruri toarce noaptea-n fir de tort ?
Sînt pregătiri ciudate-n cer... ciudate...

Cu pași de puf și lene de fuior.
Molatec, lunecă-n aeriene salbe,
Ca dintr-o pîlnie de scamator,
Din luna plină, păunițe albe...

Peisaj breton

Pe stîncile de var —
Atlanticul și eu
Murise Dumnezeu
În ultimul Calvar.

Iar luna fără tel
Din spate mă gonea
Si după umbra mea
Fugeam ca un cățel.

Amintirile

În stoluri mari și repezi, pleacă...
Nainte se duceau pe rînd
Acum ne lasă mai curînd
O, mai curînd mor amintirile !

Se duc, gonite ca de-o vrajă...
E veacul — sau îmbătrînim ?
Purtăm în noi un țintirim
Desțelenit, fără fantome.

Și le lăsăm, în stol, să plece
Și-n suflet plin de liniștiri
Să-l apere de amintiri
Noi punem paznic nesimțirea.

Un țintirim fără fantome
E fiecare căiător...
Oh ! Cum se duc, cum mor, cum mor
De repede-amintirile !...

Noapte

Noapte, blondă, liniștită noapte,
Prea plină, din zenit în apa clară,
Grea de lună și caise coapte,
Salut, o, noapte
Selenară !

Cu dinții vineți în adîncuri de pădure
Acuma faun lasă must de mure
Pe albul coapsei nimfelor mușcate...
Trosniri de crengi. Un țipăt. Voluptate.

Salve ție,
Noapte grea de smirnă — iasomie...
Deslănțuiți, ies faunii la drum...

Am numărat o sută pîn-acum.
Curînd — curînd voi număra o mie...
Noapte grea de spasme, — salve ție!

Balauri, la pîndă...

O namilă... alta : balauri la pîndă...
Nu lasă pe nimeni la capăt de pod.
Și cui îndrăznește să treacă, osîndă.
Mîncat-au mulțime de vaci și norod.

Dar iată, călare în zori, Făt-Frumos...
Ce-i pasă de ghiara și pintenii lor ?
El poartă subt zale un cîntec voios
Și trece năvalnic și biruitor.

Balaurii gemeni răniți în băltoacă
Fîntînă de sînge în verde noroi
Plesnesc neputință din coadă și toacă
Și mestecă bale de foc, amîndoi.

Și uite seara...

Octombrie. Văzduhu-i plin
De fum de smirnă și de vin,
De fum de smirnă albăstriu
Și vin de aur. Umblu beat
De-atîta vin îmbălsămat,
De-atîta soare... E tîrziu
Și uite seara, la răscruci
E brumă, frig și trec năluci
Bătrîn mai sînt și obosit.
O, doamne, ceasul mi-a sosit...
Bătrîn mai sînt, gonit, uitat
Cutitu-n piept mi-au împlîntat
Și m-au lăsat în drum, printre scaeți,
Și duși au fost, cîntînd și beți.

Monach uscat, troznindu-mi degetele mă aplec
În amintiri închid și ung chenarul rănii
Toamnele de chihlimbar mi le-am făcut mătănii
Și una cîte una le petrec...

Prietenii trec... iubirile trec.... durerile trec...

Liniște

O rază tîrzie se șterge-n apus
Și noaptea tăcută coboară...
Nici fosnet, nici șoaptă, nici freamăt de val
Tăcutul amurg nu-nfioară.

Nu-i nimeni pe apă și nimeni la țărm,
Planetele-s toate departe,
Si-atîta-i tăcerea, de parcă s-aud
Cum cîntă vîslașii din Marte....

Pastel

Scîntei și cenușă, și flăcări și fum
Azvîrle amurgul departe,
Iar noaptea le cerne : din foc și din scrum
Lumină și neguri împarte.

Pe neguri în stoluri scînteile pier
Și-n stoluri aleargă pe undă,
O lună de ceară se-nalță pe cer
Și alta în valuri s-afundă..

Victor EFTIMIU

breviar

avant-premieră editorială

JACK LONDON

„Lup Larsen"

Traducere de Dan Duțescu, prefața și tabel cronologic de Ion Ianoși (E.P.L., colecția B.P.T.).

B. P. HAȘDEU

„Pagini alese din Magnum Etymologicum Romanic"

Pagini alese. Ediție îngrijită de Andrei Rusu, prefață și tabel cronologic de Paul Cornea (E.P.L., colecția B.P.T.).

MARCEL PROUST

„În căutarea timpului pierdut"

(vol. 7—8)

Continuare la primele șase volume, în varianta românească a lui Radu Cioculescu (E.P.L., colecția B.P.T.).

VERONA BRATEȘ

Octave

Verona Brateș, autoare a unui roman, Noemi *(Brașov, 1949) ne oferă: de astădată în versuri, o carte de buzunar într-un fel de stil clasic cu multe impresii transpirînd de lecturi sedimentate; unele poeme sînt dedicate (lui Eminescu sau Arghezi), altele transcriu modeste monologuri intime. Concluzia „lirică" a volumului: „poezia-i țara mea, maternă".*

Peisajele, impresiile, notațiile, iluziile, într-un cuvînt lumea „perforată de melodii" și culori a poemelor sale nu aduce o noutate deosebită în poezia noastră de azi, completînd numai cu multă acuratețe peisajul literar de acum două-trei decenii și sugerînd cultivarea unei lirici fără convulsii și mai ales fără criptograme metaforice: Ferește-mă de ochii celor mulți, / tu numai să m-aștepți și să mă știi, / ca să tresari în frunze aurii / sub mîngîieri de pași subțiri / desculți (Vesperală).

Este evident exercițiul literar al autoarei (prezentă în 1966 și cu o plachetă în limba germană) care i-a citit cu folos și pe simboliști și pe moderniștii mai noi și este la fel evidentă sensibilitatea melodică ce străbate decent toată pasta acestui volum cuminte: Fotoliile parcă adorm, dar brațele cer / oaspetele cel rar urcînd în odaie / care provoacă îmbrățișări de catifea / și-a cărui răsuflare înmugurește în aer (Interior).

MIHAI CONSTANTINESCU

Izvorul nopților albe

Plachetа de versuri a „violonistului" Mihai Constantinescu începe cu „aplauzele" lui Tudor Arghezi, exprimate printr-un fragment de tabletă, și se termină cu un „autoportret" semnificativ: Mihai Constantinescu: Rob încins cu spadă / cu sufletul ca un ciob pierdut în ogradă. / Întotdeauna cel mai tare, dar mereu înfrînt, /... / Plînse / Cînd nu știe nimeni cum se plînge...

Deși versurile unui muzician, muzica nu inundă poemele, nu se transfuzează sau infuzează, livresc, cum ne-am fi așteptat. Mai degrabă arta sa interpretativă ca violonist poate fi acuzată de lirism. Ținuta oarecum regizată, nereliefînd nici o intenție inovatoare, a poeziei sale, amintește din păcate, de o experiență consumată de mult: Chiar de-atunci un aprig dor / fuiorînd în sînge / M-a-mboldit să nu-mi măsor / Verile pătînge (Cîntec).

Comunicativă la cel mai sublimat mod liric, uscată pe alocuri de o luciditate mai puțin febrilă, poezia lui Mihai Constantinescu ne certifică prezența unui consumator de vicii artistice, aplicat cu finețe și pasiune asupra sonurilor și culorilor din univers: Adeseori gîndind geologia / Trăiesc nedefinite evocări. / Cum sunăn scoică vuietul din mări / Cînd la ureche îi asculți magia (Geologie).

O reconstituire lirică de atmosferă e poemul intitulat În Praga *unde lumina evului gotic se armonizează cu fantezia poetului, care pornește „cu calul de ceață în noaptea cea clară". Volumul, cu titlul ce i-ar fi plăcut cu siguranță lui Novalis, e numai un document de interferențe artistice.*

LUDMILA GHIȚESCU

Fintini

Ludmila Ghițescu debuta în 1942 cu un volum foarte feminin, A căzut o stea, *urmat în 1945 de o plachetă intitulată* Așteptare.

Recenta culegere, Fintini, *prefațată generos de Virgil Carianopol nu aduce nimic nou, poate un vitalism mai sublimat:* Sînt o dimineață albă / și toate culorile cîntă în mine (Dimineața mea): Cîmpul e plin de fîntîni, / Pendulînd fete morgane / Anuare așteaptă săptămîni, / Și singeră în step icoane. (Fintini).

Ludmila Ghițescu reușește să fie mai autentică în poemele simple schițate abia, în prozodie tradițională.

VASILE IGNA

Arme albe

Se pare a fi un debut afirmat cu timiditate, cel puțin ca sensibilitate generală, printr-o poezie care seamănă destul de mult cu versurile unor poeți publicați copios în Familia: În afară de iarba însăși / lucrurile își cunosc locul în cercul pămîntului / în afară de mijlocul cercului, / iarbă și lucruri împînzesc cu ființele vorbele, / vorbele însele dincolo de lucruri / revin în spirale spre tot și întreg (Despre iarbă și despre altceva...)

Micul carnet liric, cu titlu atît de inofensiv, recomandă însă un poet care se mișcă lejer printre tezele și antitezele poeziei contemporane; poemul Remember *ne-o dovedește:* Lucru cîinesc am cunoscut cu toții / fără contenire ne-ntoarcem spre el / ca la nunta dintîi / cum călărețul singur în clipele de vuiet / își prinde palma-n coamă / și face frîul, brîu. *(ne întrebăm totuși cum și-ar putea prinde cineva* palma-n *coama calului?)*

LECTOR

CRONICA LITERARĂ

constant tonegaru

STEAUA VENERII

Prin „Plantații" (1945) Constant Tonegaru se leagă vădit de acea familie lirică pe care George Călinescu a numit-o „munteneasca", de exemplarele ei cele mai caracteristice. Extravertit, locvace și fantast, atîrnat lumii imediate, poetul se agită în interiorul insului social, făcîndu-și condiție din afișarea posturii. Poetul — este-printre-oameni dar împotriva lor și cultivînd rezistența sale este bucuria de a fi ultragiat și de a sfida cu îndreptățire.

„Toamna printre pomii anemici trăgeam la fit; / de bunăseamă cîndva se va fi zis: — Uite, ăsta e Tonegaru, poet decadent; / scrie despre fantome, constelații și alte drăcii, / fără a se ști că la limba română a rămas repetent" *(Grădina publică).* Fără această condamnare publică — formă minoră, decăzută din originara damnare — poetul nu ar avea motivele revanșei, ori el tocmai prin revanșă există. Poezia lui Tonegaru nu se nutrește din suferință ci din arborarea ei, cu gest ostentativ, cu un simț răsturnat al splendorii. Foamea, frigul, vagabondajul, boala nu devin la el poetice decît după o prealabilă abstractizare, care le-a preschimbat în „aparat", în sursă de emfază deci: „Prin mîneci ne plesneau brațele bice de vînt, pulpanele zdrențelor purtîndu-le în zbor. / Luna galbenă ca un ochi de motan / s-a stins atunci sub o pleoapă de nor. / — Acela e ochiul lui Dumnezeu... / ...a mințit unul dintre noi. / Eram ceată de umbre și-n noapte am intrat înapoi". *(Flămînzii).*

Din ostilitatea condamnatoare a celorlalți se alimentează credința poetului în natura sa excepțională, cu aroganță vindicativă își proclamă el felul angelic: ‚Din timpul orașelor cu tigri protectori de smalț / cobor de-atunci și marginea nu mai ating; / doar aripile-mi arse din drumul căderii / se scutură cu scrumul lucrilor care se sting" *(Fruntea Soarelui-Rece).* Emfatică și vindicativă este și iubirea „decadentă" a tavernei, mahalalei și alcoolului și închinarea la Lună-patroana prin tradiție a nebuniei și pierzaniei: „Proscris sau fermecat de sirene / îmi mai luminam drumul cu steaua de pe frunte; / O, Doamnă, spuneam Lunii, primește negura sufletului acesta / ce trece legănîndu-se pe raze ca pe o punte. *(Vox clamantis in deserto).*

În „Plantații" lirismul se declanșează printr-un mecanism invers: întors spre afară, poetul își vede răsfrîngerea în ceilalți — deci aparența — și polemizează cu ea printr-o imagine — riposta, a doua aparență. Poezia se naște reactiv deci și polemic, nu ca expresie genuină a ființei poetului ci ca dispută între imaginile ei, cea bănuită și cea dorită. Și cînd aceste imagini privesc nu pe individul-poet ci calitatea însăși de poet, atunci drumul spre sine este deviat și înstrăinarea expresiei iminentă. Așa se întîmplă în „Plantații": preocupat de postura sa mai mult decît de ființa sa, Constant Tonegaru este aici un teren deschis, pe care se petrec intense influențe și contaminări și sub care chipul propriu poetului rămîne ascuns, în obscuritatea inexprimatului.

Există în „Plantații" poezii despre tristețea cîtadină, despre dorul de aventură, de bețe și vis, despre plictiseala și sterilitatea evului, despre rîvnitele evaziuni în spațiu și timp; sînt cultivate ironia, sarcasmul, absurdul, macabrul, livrescul (categorii ce ilustrează nașterea prin reacție și pentru afront a poeziei lui Constant Tonegaru). Uneori poeziile sînt de o mare tristețe *(Proiect abandonat de modrigal. Ultimul de la 1200).* Și totuși nu este încă limpede figura interioară a poetului. Sînt prea vii rapelurile în versuri ca: „Eram cerșetori de la Nord, de la Sud, / laponi și creoli întomnați / și numai Vărsătorul din Zodii / ne ținea Calea Laptelui în pumni" *(Grădina enigmă)* sau: „Am iubit la Brăila o nuiatră. / M-a iubit?... M-a mințit? / Vedea-cine știe — în mine un stîlp!..." *(Pomelnic de-fenie),* este prea vădită premeditata agresiune în versuri ca: „De multi ași muriseră de gripă și cu excepții / unii mai aveau două colțuri ca jandarmii italieni la chipiu..." *(Alegorie generică)* sau: „Tîrziu a mai venit destituirea mea din anotimp! / Prelungă ca o figurină de El Greco năluca mea valsată de platani / pe bemoli ar fi vrut să mimeze cumplita ei aventură." *(Noembrie patetic),* pentru ca încercarea de descifrare a structurii propriei poetului să nu ezite. Este limpede că poetul este un singuratic înstrăinat și hulit, dar „Plantații" nu este încă poezia solitudinii și a înstrăinării.

În „Steaua Venerii" însă Constant Tonegaru se arată eliberat de obsesia alcătuirii unui statut, conflictul cu „ceilalți" se stinge prin întoarcerea poetului în sine. Acceptarea aceasta a modului firesc de a fi nu se însoțește cu ieșirea din orizontul poetic de pînă acum. Dimpotrivă, există o vădită continuitate în motive, cuvintele-cheie sînt aceleași (luna, marea, îngerul, oglinda, fumul), dar spre deosebire de „Plantații" unde ele erau stîndarde, semnele adeziunilor și refuzurilor, în „Steaua Venerii" ele au devenit însuși trupul poetului. Parcă o ciudată demiurgie s-ar fi eliberat din cuvinte: rostite cu pătimașă vehemență, cuvintele s-au întrupat, au devenit carnea și sîngele poetului. Constant Tonegaru s-a născut din versuri, este poezie aevea.

Prelungire din „Plantații" este, nostalgia grandorii, setea de superbă și sfidătoare libertate, aruncată peste micimea terestră în spațiul pur și sălbatic al nopții: „Iubito să-ți așezi la ochi lentile puse în tuburi / prin care să mă vezi trecînd de nori / și-așa, cu erosul. El își lărgește izvorul, se naște împotriva planetei moleșite și trîndave, la atingerea căreia îngerii devin bătrîni și artificiali: „Pe unde nimenea nu știe / intră mereu în somn / de plumb / îngeri cu evantaie de hîrtie. Ei vin copii și-mbătrînesc pe drum, / vreme cît stau pe vînt sub stele / apoi cu părul blond cum e mătasea la porumb / în plopii care fac dantele / coboară noaptea ca un fum". *(Amîndoi).* Există aici o chemare din adîncuri, către întunericul virgin al vieții instinctuale. Poetul se retrage în umbra pădurii milenare, lîngă trunchiurile în care sevele pulsează tăcute și fierbinți. Acolo se simte pătruns de candoarea aspră, puternic și liber ca o stea: „În loc de barbă cu o sută mii de brice / prin pomi călărind umed și crud, / pe fiecare obraz cu cîte un arici / chipul meu era un satelit, / o planetă mai lîngă cer, / legănîndu-se țepos ca un fruct de la Sud". *(Venus din Willendorf).* Invocarea Dianei se naște firesc din nevoia de regenerare, imaginată ca întoarcere la sălbăticia fără vină a pădurii și legilor ei. Poate doar în aromele violente ale copacilor nu vor mai muri sufocați îngerii, nu li se va mai preface subțirea viață în fum și cenușă. („Vorbeam despre îngeri cînd cineva deschise o ușe, / de sus ca o pasăre moartă cazu unul / și se urcă din el fumul / la cerurile închise peste cenușe". *Excelsior).*

În „Steaua Venerii" poetul se teme de lumină și parcă de cer, se ascunde în pămînt, se îngroapă la rădăcinile groase de sucuri amare ale pomilor și visează: „Arborii de piatră sînt lustruiți de vînt, / pe cîte unul noaptea aruncă ancora o barcă; / auzi, auzi, cum pintenul îi scîrțîie la subțiori / de parcă ar vrea pădurea cu rădăcina-n sus s-o întoarcă — / dar noi /, adormiți lîngă nodurile ce-o țin de pămînt, / visăm". *(Pădurea împietrită)* Este somnul plin de păcate neștiute, fără de care nici o zeitate nu s-ar fi născut. („E steaua care vestește / peste cîmpii cu oase de pește: / Nu se mai naște din spume Venera, / toate păcatele sînt în larguri.") Cuibărită în bălării, sub tălpile moleșite ale tinerilor, trăiește înțelepciunea; ea vede miezul de cenușă al lucrurilor, spălarea cuvintelor în ape negre, întoarcerea drumurilor spre singurătatea leșioasă. („Cuvintele nu-ți mai sînt grele, nici destule, / ape negre le trag înapoi și le spală; / plouă pe aceste singurătăți, cîinii încep să urle, / ființa noastră nouă în veci cu patru picioare se scoală. Trece iubita fără să ne cunoască prin leșie — / pînă la măduvă sîntem uzi. / Desperată strigă dragostea jumătatea ei vie. / cum caută pînă în zori cu părul aprins, nu auzi?" *Locul pustiu).*

În „Plantații" poetul lansase manifeste împotriva umanității sterilizate („Cetățeni, / baricadați drumul cu sens unic / și demontați omul robot / și însumi semnez, / Eu, / cavaler al ordinului „Lancea lui Don Quichote" *Document).* Acum inadaptarea nu mai este sursă de afronturi ci motiv de reculegere și adîncire în sine. Dintotdeauna poetul agitase stîndardul visului; acum visul devine el însuși mister, așteptat cu încordare și teamă, ca Fata Morgana dătătoare de viață: „O mască de aur mirîie la stele / umbrită de vulturi / dincotro patria mea tăcută începe; / sporind întunericul peste toate / rar tresaltă ajunse de furtuni / căderi și urcări sub lacate. / În nerostita dimineață prin cenușe caldă de vulcani / se desfășoară în mine ca pinze de corăbii lumea morții. Intră odată sub trupul meu / să-i auzi vibrarea de clopot. / să presimți marginea nopții / în privirea mea sticloasă / sau de dincolo torente de lumină venind." *(Fata Morgana).* Visarea e chemată să umple spațiul tăcerii noptatece, mortale, ce s-a întins în interiorul poetului, clopot pustiu de așteptare.

Mai mult decît cîteva foarte frumoase poezii, „Steaua Venerii" dovedește existența unui poet adevărat, din familia rară a nocturnilor atîntiți asupra glasurilor vieții pline, atinși adesea de moarte și himere. Dacă poetul s-a născut din chip de cuvinte, poezia sa pare să-i fi născut destinul.

Ilina GRIGOROVICI

avant-premieră editorială

IOAN MASSOFF

„Teatrul românesc"

(vol. 3)

Volumul continuă cele două volume apărute în anii 1961 și respectiv, 1966, urmărind evoluția mișcării dramatice din perioada 1881—1900.

CONST. ȘTEFURIUC

„PE-O VÎRSTĂ DE BAIAT"

Tînărul poet CONSTANTIN ȘTEFURIUC *va fi prezent în librării cu volumul de debut* „PE-O VÎRSTĂ DE BĂIAT" *(E.P.L.)*

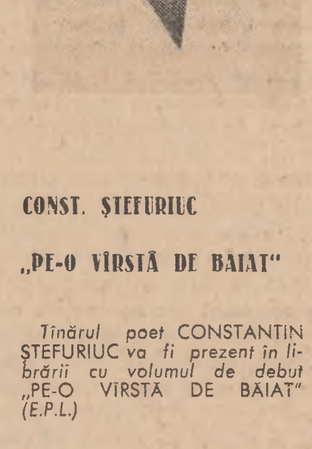

RADU CÂRNECI

„Cărțile soarelui"

Selecție de versuri în colecția „Albatros" (E.P.L.).

INEDIT

CÎNTEC DE TOAMNĂ

de Gala Galaction

Între opera beletristică și „Jurnalul" inedit al lui Gala Galaction nu se pot face delimitări categorice, în ceea ce privește mijloacele de expresie, procedeele compoziționale, confundîndu-se în largă măsură. Puterea de evocare, forța descriptivă, desăvîrșitul talent de povestitor, viziunea dominant lirică dar sobră și plină de substanță, stilul cu multiple valențe, seducător prin policromia și ritmurile lui interioare, care-i asigură o distinctă notă originală, — toate acestea se înmănunchează, într-un admirabil florilegiu, și în paginile „Jurnalului". În redactarea însemnărilor cotidiene, Gala Galaction a gîndit și a simțit ca un scriitor. De altfel, încă din 1904, în „Intîia scrisoare către Simforoza", prozatorul își mărturisea „neputința" de a se exprima, „chiar în gîndurile cele mai abstracte, altfel decît în cojocul imaginii". Ca și nuvelele, numeroase pagini ale „Jurnalului" au un caracter fundamental liric, poematic, emoționează prin autentica vibrație a sensibilității scriitorului, cuceresc prin finețea și subtilitatea decantărilor metaforice, exteriorizînd o trăire lăuntrică intensă, un spirit reflexiv de nobilă esență, comunicînd idei și sentimente de ampă rezonanță.

Paginile inedite din „Jurnal", pe care le publicăm mai jos, au fost scrise în anii 1899—1900, deci la vîrsta de 20 de ani. În afară de valoarea lor intrinsecă, ele atestă că, încă de la acea vîrstă, Gala Galaction își avea conturată distinct personalitatea sa de remarcabil prozator. Poate că aceste pagini inedite vor fi un îndemn serios pentru cei tineri asupra artei cuvîntului.

Teodor VÂRGOLICI

1899

18 august. Am ieșit din casă și m-am urcat pînă deasupra Bogoslovului. Cîți n-au călcat pe aici, n-au făcut plimbarea aceasta! — Sub brazi, m-am plimbat în sus și în jos o jumătate de oră. În clopotul din turnul mînăstirei s-au izbit sonor: 6 ore — ale serei. Pe munții ferecați în codri, pe văi, pe plaiul depărtat, se destramă în aur agonia asfințitului. Depărtările zării expirau sub un zăbranic sur; codrii mai apropiați zîmbeau, arămii, soarelui în declin. O seară dulce filtra fiori de aur nervilor bătrînei naturi.

Și totul era drag, poetic și fermecător de inutil; „căci, mai întîi de toate, această natură este ea o realitate obiectivă?" — fie ea oricît de frumoasă, sub această despletire a serei... Platon, Kant, Schopenhauer... au spus și spun că nu; eu însumi simt că nu; atunci, ce este ea? un vis frumos și neînțeles și inutil al minței noastre... — Iată șoseaua pe care venea **cel d-întîi**, pe care venea **cel de-al doilea** și pe care, vai! am venit și eu: **al treilea**... Iată brazii, iată valea, care poate au fermecat privirea lor, iată mînăstirea către care a zburat gîndirea lor, iată potecile pe cari le-au călcat. Dar numai ei? ah, atîția alții, înaintea lor, eu și atîția alții după ei, miliarde după noi! Ce înțeles au toate acestea? În viață, cred, nici unul. Atunci — o, Moarte! aprinde-te, luceafăr înțelept și neclintit, în această seară a visului vieței mele și în toate cîte îmi sînt scrise să mai trec pînă la tine.

19 august — Cu toate acestea... — sărmană inimă! s-o lăsăm să-și trăiască nebunia-i — atît de dulce și de tristă această nebunie! Cu ochii umezi, gîndeam în dimineața acestei zile că e cea din urmă a șederei mele în Agapia. Și sărutările și îmbrățișările aveau farmecul duios al ultimelor flori de toamnă. După amiază ne-am luat îndrăzneala să ne furișăm în codru. Ne-am întîlnit sub brazi, deasupra Bogoslovului, și am pătruns afund prin crengi și pe sub crengi. Am lăsat și am ocolit potecile și am căutat pretutindeni scaunul unui brad tăiat. Din trunchi în trunchi, am tot urcat pînă sub o streașină mai deasă, în umbra căreia zăceau leșurile despoiate a doi brazi. Și pe cel mai gros ne-am odihnit. — Nici un zgomot îngrijitor nu se răscolea prin codru; arar, numai zborul unei pasări sau fanfara unui corb. Brazii stăteau drepți în rețeaua lor de crengi. Afundzimile pădurei tremurau în verde brun, prin sfîșieturi capricioase și pe sub arcade ruinate. Cîte odată, un fior prelung cuprindea pădurea și, printre vîrfurile clătinate leneș, se cerneau în tremur flori solare și clipea cerul albastru... — Stăteam îmbrățișați și priveam în adîncire această încadrare a celei de pe urmă zi de dragoste. Eu plîngeam tăcut; soarele îmi scînteia în ochi și pe obraz; „ah, mîine cînd vei închina, spre ora aceasta, amfora ta de aur, nu vei mai afla la pieptul meu pe cine afli azi. Voi fi pe drum, voi fi departe, mă voi depărta neîncetat... Scrie în aur, soare scump, în sufletele noastre, amintirea acestei scumpe zile!" Și îmi priveam iubita: atît de dulce, atît de dragă, atît de fină! Soarele îi lumina figura, îi rumenea obrajii, îi rafina surîsul și privirea. Și stăteam îmbrățișați...; ah dar orologiul din mînăstire nu tăcea. Brazii stăteau făclii în crepuri verzi; susurul codrului se torcea ca dintr-un caer de mătase; cerul se clătea, albastru, peste vîrfuri; soarele zîmbea înduioșării noastre; vremea, însă se rostea sentențios, inexorabil, din turnul mînăstirei. — Și am coborît din streașina cea deasă, am coborît pe un făgaș de apă, am mai mers cîtva împreună și ne-am despărțit. Eu am revenit la Bogoslov. Am plîns, am regretat și m-am rugat, la vibrarea clopotului de vecernie.

Am fost la paraclis — acasă — la masă. Și noaptea a scuturat un giulgiu negru, împuns de stele, peste cea din urmă zi a șederei mele lîngă cea iubită.

20 august — Schițez ziua de ieri. Sufletul mi-e trist. Orele grăbesc în turn. Ultimele îmbrățișări și sărutări. Amiaza se apropie. Adio Agapia!

21 august — Am trecut de Mărășești; în noaptea adîncă zbor către Galați. Trebuie să fie 3 ore după miezul nopții. Îți scriu această pagină chinuită, în trepidarea vagonului și sub o lampă de huilă.

Vai, sora mea cea dulce, cîtă simțire și cîte gînduri nu mi-au bătut inima și mintea, în aceste prime 14 ore, cîte au trecut, cu aripe de jale, peste despărțirea noastră! Deznădejdea, înduioșarea, amarul negru, filozofia, nebunia... au spumegat în mine, rînd pe rînd. Îți voi scrie mai tîrziu amănuntele sufletești ale acestei ucigătoare călătorii. — Dar Dumnezeu e bun și mare! Pe încetul, mintea mi s-a limpezit și inima mi-a prins să se îmbuneze... Am regretat orbirea mea și I-am mulțumit Celui Prea Bun pentru toate darurile Lui.

Galați, 22 august — Ce sfîșietoare sunt ultimele ore! Acele strîngeri de mîini, mute, acele sărutări umede de lacrimi, acel gînd crud că ochii ce privesc adînc în ochii tăi vor rămînea în urmă, în depărtare, vor apune pentru tine.

Cea din urmă sărutare, jos pe scară — cea din urmă strîngere de mînă. Mi-am întors capul și, încă o dată, ochii mei i-au îmbrățișat silueta fină, apărută în balcon... Și cînd mi-am făcut semnul crucei, ca la Paște, altădată, și cînd trăsura a huruit devale, în suflet mi-au plesnit, bizar obsedante, versurile lui Demetrius:

Și am plecat, iubită,
Atît de frînt de vag, de chin,
Cu inima sfîrșită!

Ah! tot ce lăsam în urmă-mi, din mersul trăsurei, pare că se smulgea din mine...; „codrii, vale, mînăstire... e poate cea din urmă oară cînd vă văd!"; dar mai pre sus de toate acestea — Doamne Îndurate! — inima de care a mea se depărta, silueta fină, pironită în balcon, ochii dulci tremurători de lacrimi, sufletul iubit în care eu mă răsfrîngeam ca într-o oglindă dureroasă: Cui lăsam toate acestea, de ce le lăsam, vai, și cînd le revedea-voi? — Îmi mușcam durerea, îmi frîngeam sufletul și mă pierdeam în jale vagă, în disperare risipită. Coșul trăsurei mă înăbușa; l-am doborît. O ultimă oară am privit spre turnurile mînăstirei — acolo, acolo, acolo!... În ochii mei, se perindau încet împrejurimile de codri și de munți; și inima se sfîșia în mine și lacrimile mă învingeau.

Am trecut satul Agapia și cînd a fost să ne apropiem de șoseaua cea mare, ne-am oprit un minut ori două. Am făcut cîțiva pași pe jos, am privit, cu ochii de deportat, defileul cel verde către care călătoream 50 de zile în urmă, și am plecat, a doua oară, luînd drumul către Piatra. — Am revăzut locurile văzute acum un an, în ziua de 23 iulie. „Ah! cît de puțin bănuiam atunci caracterul acestei a doua călătorii prin aceste locuri... Care era atunci starea sufletului meu și care este astăzi!" Ce era chinuitor e că peste jalea mea soarele se desfăcea în cel mai curat aur; iar munții clăteau vîrfuri dantelate, sub o aeriană gază albastră. Dar deasupra Agapiei se săpa, în nouri, o boltă sumbră, deasupra Agapiei învinețea durerea. Coboram și urcam acest pămînt accidentat și scump, pe care se învîrteau în ochii mei, livezi, miriști, porumbiști și crînguri; și mi se părea că tot acest pămînt fierbe în clocote de poene, de locuri muncite și de lunci — așa cum inima fierbea în mine în clocote de jale.

Însă, deodată, în sufletul meu s-a făcut o liniște ciudată. În fața atîtui neînțeles, atîtor trepidări, atîtei inconsecințe a bietei inimi omenești și mai ales în fața searbedei perspective a fluxului și refluxului nostru sufletesc: ideea morței s-a înnălțat în mine — statuia clară și fermecătoare! Am gîndit la moarte cu o intensitate sălbatică. Și o scrisem dureroasă a sufletului meu s-a transformat în energie de creare literară și filozofică: „Moartea", viitoarea mea operă. Și mă adînceam în visarea ei, cu farmecul propriu meditării de artist, îndoit cu necesitatea unui punct de greutate și de sprijin, în furtuna inimei mele.

„Unde este siguranța, unde înțelesul acestui biet și absurd suflet? Oh, pentru ce aceste transe fără nume? De ce și cu ce sens: atîta vag chinuitor? Pentru ce durerea aceasta, cînd știu că n-am să mor de ea?" Și cu forță asaltam misterul Morței. Mi-aduc aminte că spiritul meu semăna, în momentele acele, cu un orbit ce-ar căta să-și smulgă, de pe ochi, perdeaua de întuneric; acest spirit caută să-și smulgă, de pe ochi, acea neînțeleasă și chinuitoare perdea de natură, splendidă și nepăsătoare, și de omenească mărginire (desfășurînd despărțirea, depărtarea și durerea atît de înțepătoare!): „Atunci, acești munți, ce mă omoară cu vraja lor albastră și cu acest adio, tremurat din creste de dantelă, atunci, aceste locuri, acest pămînt îndurerător și scump: vor fi perdeaua smulsă în lături! nu vor mai fi: ori de vor fi... îi voi domina vultureste și de mii de ori mai mult decît atît. Atunci, despărțirea nu va mai fi, căci spațiul și timpul vor pierde tirania lor asupra sărmanei noastre inimi și ființe. Iluzia depărtării și a zilelor ce trec și te sfîșie va fi demascată, și neînțelesul și nesiguranța și trecătorul vor fi abolite!" Deci, Moartea îmi apărea liman scînteietor și înflorit — deasupra, oh deasupra! oscilărei neguroase, înserate, a sufletului meu.

„Moarte! soluție sublimă a neînțelesului problem al vieței, încheagă-te în cifre de aur și de nemurire și de adevăr!... — Nu va mai fi durere, nu vor mai fi capricii de simțire, nu vor mai fi despărțiri sfîșietoare — și nici minciuna torturătoare a soarelui acesta, cărui îi este deopotrivă să mă lumineze și azi, cînd nu mai vede, în brațe-mi, comoara mea de ieri — și nici minciuna acestei naturi ce insultă jalea noastră. Atunci, voi fi răzbunat! căci atunci totul va fi: înțeles, senin, etern, clar și calm. Ah, desăvîrșita splendoare: nici forțare, nici lacrimi, nici inconsecință, nici trepidare, nici nostalgie, nici incertitudine, nici fiori, nici neînțeles — oh, nici neînțeles!" — Și pare că ușor, pe aripile dezîncarnării, dincolo de barierile Vieții, vedeam pierind sub mine: mări albastre cu țărmuri de horbotă albă, munți cu plete de codri, acești Carpați, de pildă, chinuitori, ucigători Carpați!... Și întorceam privirea spre munții Agapiei, cari mureau și renășteau, în drumul meu suit și pogorît.

Era o zi amar de frumoasă. Detaliile lui își chemau ecou, în sufletu-mi, pe cel de acum un an. Am urcat și-am descins dealul de lîngă Piatra, și după cîțiva kilometri, am pătruns în oraș, traversîndu-l fără de oprire, pînă la gară.

23—24 august. Îți scriu de pe bordul vaporului austriac „Hildegarde". Sînt 5 1/3 ore seara. La dreapta, am panorama descrescîndă a portului Turtucaia, la stînga apusul soarelui. Am pornit din Galați astă noapte la 11 ore. (Cred că lucrul acesta: astăzi ți l-a spus scrisoarea mea de ieri). Prietenii m-au petrecut la port și am stat pînă la plecarea vaporului. Am plecat pe o noapte fără stele. Momentul întîielor mișcări ale vasului a fost pentru mine o solemnitate sufletească. Luminile portului s-au învîrtit și au pierit, ca luminile unui candelabru pe care-l iai și-l sufli. Noaptea a învestmîntat în mister drumul nostru; Dunărea și-a ascuns țărmurile; un somn adînc, legănat de respirația aburului, a cuprins vaporul. Am stat cîtva afară. Un vînt rece plesnea în coardele catartului; pe cînd, departe, deasupra înălțimilor Dobrogei palpita, în roșu stins, fulgerul. Priveam Dunărea cum clocotea neagră și se spinteca în pieptul vaporului. Pe crestele valurilor ei, felinarul de pe catart desträma reflexe de aramă.

Am încercat să dorm — mi-a fost cu neputință. A doua zi, înainte de revărsatul zorilor, am ieșit pe pod. O lumină funebră agoniza pe bazinul Dunării; ploaia continua, rece, în pîlcele de vînt; țărmii fluviului defilau mohorîți și șterși sub ploaie. Această înfățișare a Firei adăoga mult la jalea mea; dar cortul sumbru sub care călătoream a prins să se sfîșie. Aproape de portul Cerna-Vodă soarele a jucat în undele Dunării săbii de aur. De departe, podul, care unește cele două maluri românești, a tresărit în alb, ca o rețea de painjen, deșirată pe vîrfuri de richiți.

Din Cerna-Vodă, am pornit la 9 1/3; de acolo alt port care să mă fi impresionat n-a mai fost decît Turtucaia: un oraș în pantă, pe care-l dominează cîteva minarete palide și fine. Țărmii Dunării sînt fără schimbare, accidentați și înalți, de partea Bulgariei, și cu totul șterși și pierduți în păduri de sălcii, de partea României. Vremea s-a întors de cîteva ori, în această zi. Într-un moment, deasupra țării noastre s-a răscolit o furtună neagră și oțelită. Matrozii au strîns pînzele și vaporul și-a încetinat mersul; dar furtuna a trecut, după cîteva plesnete de ploaie și de vînt.

2 ore noaptea. Vai! despre toate vorbesc în aceste pagini, numai de inima mea — nu. Credeam că în noaptea aceasta îți voi continua scrisoarea mea, dar mi-a fost cu neputință.

5 ore dimineața. Debarc, la Turnu-Măgurele. Îți scriu aceste ultime rînduri dintr-o trăsură ce mă duce la gară. Cînd vei primi aceste pagini culese cu creionul, răspunde-mi la Roșiori, pe adresa dată. La 6 plec din acest oraș; la 8 voi fi în Roșiori. Trec pe lîngă grădina de la 23 septembrie! — Sînt perfect sănătos. Dumnezeu e milostiv și mare.

Roșiori, 25 august. Și în vreme ce scriam scrisoarea 3-a, pe platforma vaporului „Hildegarde" — peste apele Dunării, lumina scădea, de la alb, la cenușiu și la violet. Orașul Turtucaia se afunda în zare, făcînd cu casele lui albe impresiunea unei turme de oi risipite pe o coastă, în amurg. M-am oprit din scris; sufletul mi-era bolnav, fraza ostenită și anevoioasă. Mi-am încrucișat brațele și am privit apusul soarelui. Erau 6 ore trecute. „Pentru cea mult dragă soarele a apus... Deasupra Agapiei, munții și codrii destramă acum umbra sură a serei". Priveam discul sîngeros al soarelui și-i vorbeam în gînd de trista și sfînta taină a inimei mele. Pe discul lui clipea o pleoapă trandafirie — brună, cum ar fi clipit pe ochiul unui vultur rănit pleoapa cea subțire și internă. Și încet, sub un polog de purpură cu ciucuri de aur, soarele a expirat vederei mele.

Am coborît jos în cabină. Prin ferestrele deschise zările păreau de velur „mauve", iar Dunărea rostogolea în undă-i trandafiri și violete; pe nesimțite însă noaptea a cernit totul. Am petrecut această a doua noapte parte în cabină, parte pe pod și parte pe platformă. Aci nu era nimeni, doar, la urmă, pe roata de dirijare, se frîngea silueta neagră a pilotului, ca pe o roată de tortură: silueta unui demon. Stelele muiau în apă făclii pale stinse; luminile țărmului: făclii aprinse și trandafirii. Noaptea s-a scurs cu greu, orele întîrziau chinuitor pe cercul ornicului de pe bord. În cele din urmă, Răsăritul a tresărît blafard. Fluierul vaporului a vestit portul Măgurele. Am pus piciorul pe pămînt, mi-au adus cufărul, am arătat funcționarului

(Continuare în pag. 4)

DAN CONSTANTINESCU

grădina japoneză

Înainte de a ieși pe ușă și de a se zvîrli în tumultul orașului, Eleu poposea o vreme dinaintea ei, mîngîind-o cu privirea. Era comoara lui cea mai de preț. Cînd îi venise ideea s-o „strîngă", se afla pe o plajă aproape pustie și marea se învolbura înălțîndu-și nămeții de apă mai înalt și mai covîrșitor ca de obicei. Un val, repezindu-și spuma pînă lîngă piciorul său, dezvăluise deodată, alături, liniștea ca din altă lume a unei pietricele lucii, rotunde și albe cu o alta minusculă, cenușie, tot rotundă, încrustată în ea. Cercurile lor se continuau la nesfîrșit, unele în altele, unele din altele, cu suavitatea petalelor concentrice de trandafir, oferind un refugiu nesufocant, transparent și sigur în fața frumuseții deslănțuite, terifiante, a realului, pe care marea înfuriată o întruchipa.

Își aminti atunci, citise undeva că japonezii, din lipsă de spațiu, își fac grădini miniaturale în cutii și pe tăblii, reproducînd fidel pe cele reale și înlocuindu-le pe acestea. Mai mult nu reținuse. Procedeul i se păruse un fel de compensație a celor săraci pentru o frustație.

Privind îndelung piatra rotundă cu incrustația ei, văzu altceva. Nu! Frumusețea și satisfacția corespunzătoare nu era legată, cel puțin nu aici, de dimensiuni. Totul depindea de capacitatea concentrării, absorbției pînă la limita cînd dimensiunile nu mai au nici un sens, nici o pondere.

I se întîmpla adeseori să urmărească vreo gîză pierdută printre nisipuri și ierburi țepoase. De la un timp, nu devenea gîza un animal uriaș, o cămilă un bivol, iar nisipurile, sahară și ierburile, palmieri?...

Celelalte pietre se îmbiară, ca de la sine, ochiului spălat de „distanță". Nu-și puse întrebări despre natura, originea lor (pietrografia, ca știință, nu-l interesase niciodată), le culese din nisip, pe unele bine zvîntate de soare, pe altele cu răcoarea apei încă vie, după singurul criteriu, așa simțea, al neclasificabilului adevăr. Trăia momentul adevărului pietrelor, cum poate doar în copilăria petrecută la țară îl mai trăise, fără să-și dea seama, în după amiezi tîrzii dinspre toamnă, singur numai cu prundișurile albe ale rîului și rîndunelele ce le înfiorau, parcă a rămas bun, strălucirea, cu tremurul umbrei cozii lor lungi și subțiri.

Pe cea neagră, care se sprijinea în grădina lui pe cea albă, imaculată, o aflase în mare, surprinzîndu-l, cînd o scosese în lumină, cu întunerecul ei dens și deplin. Era un fel de memento, o prefigurare a golului de dincolo de fărîmițarea ce le pîndea atît de aproape pe cele cafenii și albastre, năpădite cu dîre de animalcule, cu șănțulețe și găurele lăsate de puterile anonime ale măcinării din veac.

Pe cea albă, imaculată, unduită abia vizibil și ca modelată dintr-o infinitate de mîngîieri potolite ale mării somnolînd sub azururi de miazăzi și ca și cum, repetîndu-se indefinit, liniuriile undei s-ar fi închegat în jurul unui miez nevăzut, devenind în cele din urmă consistente, piatră dură și totuși de o incredibilă moliciune, evocînd palpitul marmurii statuarului elin, — o primise de la o fetiță. Aceasta, surprinsă de frumusețea ei aparte, o ridicase de lîngă o tufă de volbură rătăcită foarte aproape de țărm și nu se mai îndura s-o lepede deși era destul de măricică pentru palmele ei. Îi înșirase o întreagă poveste despre ce voia el să realizeze cu piatra. I-o arătă pe cea neagră și o convinse că este surioara celei albe și numai împreună, într-o grădină minunată se vor liniști, după ce s-au căutat atîta vreme fără să se întîlnească, precum soarele și luna și că din ele amîndouă, alăturate într-o bună zi va crește o floare cu petale negre și albe, nemaivăzută, și el i-o va trimite în dar ca să-i mulțumească pentru generozitatea ei. Fu așa de elocvent, încît fetiței începură să-i dea lacrimile.

Aparent, procedeul folosit nu pledează pentru moralitatea lui Eleu, dar în momentul acela însuși Eleu era convins, poet adevărat răpit de inspirația lui, că nu minte.

În centrul grădinii sale era așezată cea mai mare și mai frămîntată dintre pietre. Scobită, spongioasă, lividă, suprafața ei aducea cu un peisaj devorat de lăcuste peste care a mai trecut, inutil, tăvălugul unui bombardament aerian. Într-una din găuri plasase un budha mititel din lemn de teck, o boabă dintr-o mătanie budhistă rămasă de la un unchi ce voise să călugărească în Orient.

Nu prea era ortodoxă grădina lui japoneză, dar nu-i păsa. În fond, luase de la japonezi doar ideea, modalitatea îi aparținea și nu se putea altfel. Însăși ignoranța lui, la început, cîtă vreme nu cercetase încă nimic referitor la grădinile Extremului Orient, îl apărase de pastișare. Ulterior, înarmat cu informația necesară și meditația de rigoare, își dădu seama că procedase cu ingenuitate și lesinvoltură în spiritul lui Zen, care a zămislit grădina japoneză, deși trădase, întrucîtva, litera.

Omulețul de lemn, cum se obișnuise să-i spună, nu-l simțea propriu-zis un element antropomorf discordant. Interior devenit exterior și exterior devenit interior — cît de adevărat tîlcuise Kassner simbolica reprezentări. Desăvîrșitului — deci o realitate dincolo de oscilațiile discrepanțele, fisurile condiției omenești; înconjurat de pietre însuflețite de cea mai austeră și mai esențială frumusețe, era conștiința lor. Făurite de dansul necurmat al apelor. Eleu le așezase după un ritm potrivit, le semănase, cumpănind îndelung, părelnic neglijent și ele adevereau acum, pentru unul ca el în stare să le privească fără forfota gîndurilor, Unda nevăzută, Izvorul neștiut al tuturor văzutelor, Vechimea fără vîrstă, Temeiul neîntemeiat.

Cuvinte mari, mari te tot, și totuși, la fel cu omulețul pierdut între pietre, neostentative, simple, firești, acoperite cu mușchiul veșniciei, stingătorul tuturor străluciri lor neroade, vane...

Desirée nu voia să știe nimic de toate acestea. Grădina japoneză era pentru ea trăznaia lui capitală.

— Cum poate exista o „grădină" numai din pietre și cu o pocitanie cît un degetar între ele?

În zadar încercă să-i vorbească de grădina Ryoan-ji, numai din pietre și nisip, la fel de venerabilă pentru japonezi ca Partenonul pentru noi și să-i amînteacă de măiestria acestora în a cultiva arbuști, flori, peluze și a crea grădini cu toate elementele pe care ea le considera normale și „la locul lor".

Nu se despărțise de Desirée fiindcă ea îl ajuta să-și vadă cu un ochi mereu proaspăt grădina. Ori de cîte ori discuta în contradictoriu cu ea, adică aproape totdeauna, manevra în așa fel ca s-o aducă, fără să bage de seamă, în fața pietrelor lui. Desirée clocotea nestăvilit, sfruntat, de viață, își mușca buzele pînă la sînge, își frămînta avid mîinile, nările îi palpitau necontenit, dar clocotului ei îi lipsea moartea depășitoare, valurile ei involburate nu erau niciodată libere de strîmtori, de neuitare, dorința o înhăța pe de-antregul, dar n-o ucidea. Putea să ucidă pe cel care se împotrivea șuvoiului ei deslănțuit sau nu-l ostoia cît de cît, dîndu-i ilozia unui suprem mai-mult implinitor, însă nu afla în ea însăși ceea ce grădina îi arăta lui Eleu, și mai cu seamă cînd Desirée se frămînta în fața ei: viața, moartea, ca un singur tot, și încă ceva, de nespus.

SÂNZIANA POP

fără tine în paradis

În bibliotecă se ajungea prin holul mare-al castelului unde acum, vara, candelabrele de cristal și oglinzile de Veneția erau acoperite cu cîrpe. În dreptul ferestrelor cu vitralii, închipuind scene campestre, jucate de personaje cu vestimentație gotică, spînzurau draperii festonate cu ciucuri de chihlimbar.

Coborînd, Ramona ezită un moment pe ultima treaptă a scării interioare care ducea la etajul de sus. În penumbra holului, atinsă de o rază de soare strecurată subțire printre faldurile de catifea, o lacrimă de cristal, scăpată din învelișul de cîrpă al candelabrului central, se aprinsese și ardea în ape bogate. Pe fondul mohorît, cenușiu, lipsit de lumină, masat compact între draperii, miezul acela de sticlă era foarte viu.

„Frumos" își zise Ramona și coborî, trecînd în aripa laterală a holului, acolo unde fără întrerupere de uși, fusese montată biblioteca masivă de stejar.

De jurîmprejurul pereților, șirurile de cărți legate în marochin roșu erau compacte, așezate după mărime, încît încrustațiile literelor de argint aveau acea înălțime, înconjurînd încăperea în lanț. Ci numai pe unul din rafturile aflate în colțul dinspre fereastră, volumele erau ușor răsturnate, semn că de acolo cîteva exemplare lipseau.

Ramona trase una din draperii, și-n lumina fărîmițată imperceptibil în scame de praf, citi cîteva titluri inscrise pe cotor. Apoi alese o carte, o scoase afară și o răsfoi. Cartea era groasă și mare. Cuprindea planșe ilustrate, izolate între dubluri din foi de mătase, legate între fotografia de artă și pagina cu semnele de tipar. Mulțumită, luă cartea sub braț și părăsi biblioteca, iar cînd urcă treptele scării din hol și-o așeză pe cap, părîndu-i în felul acesta mult mai ușoară.

Drumul următor fu în pod. Cu nările larg deschise pentru a inspira mirosul de praf încălzit și de lemnăriile în putrefacție, scotoci într-una din lăzile așezate sub casa hornului și fără mari eforturi scoase la iveală un rucsac mare, de munte, căruia îi lipsea o curea. Îl studie o clipă, apoi închise lada și coborî.

În bucătărie, cu Dike în poală, Muka se așezase în fața ferestrei și cînta. Ședea pe un scăunel făcut special pentru ca statul să fie comod și, mai ales, să încapă două persoane : una pe zi, alta în poală, în cuta largă a rochiei, suspendată între picioare ca un hamac.

Fereastra dădea spre vale și se vedeau toate acoperișurile orașului. Și chiar mai departe, locul unde munții se desfăceau spre cîmpie. Acolo era foarte multă lumină și pînă vara, tîrziu, ardea verdele lanurilor de grîu. Acoperișurile caselor aveau țiglă portocalie și numai turla bisericii evanghelice era acoperită cu vopsea galbenă. La ora aceea dinspre seară, culorile luceau mocnit, amestecate, mutate una într-alta către roșul aurului turcesc.

Ramona rămase cîteva clipe în spatele lor, contemplînd peisajul, ascultă cîntecul Mukăi pînă ce îl recunoscu, apoi trînti ruksakul pe rama ferestrei zicînd că trebuie cusută cureaua numaidecît.

— Ce faci cu el ? zise Muka. Unde l-ai mai găsit ?

— Dă-i bătaie și coase-l, zori Ramona. Dacă ne punem acuma pe întrebări... Și dă-mi ceva de mîncare, că mor.

Ridicînd-o greu pe Dike din poală, ridicîndu-se pe sine și mai greu, agățîndu-se pentru asta cu mîinile de pervaz, Muka reuși în cele din urmă să se desprindă : se înalță, acoperi peisajul din cadrul ferestrei cu statura ei scundă, bombată puternic de la ceafă în jos, apoi se văzu iar turnul bisericii evanghelice

— Mi-e foame, zise Ramona.

— Supă de chimion, spuse Muka cu umilință, potrivindu-și ochelarii pe nas : o pereche de ochelari foarte veche, cu rame de aur, subțiri și rotunde, cu sticla cîrpită din loc în loc. Dar în partea de jos ochelarii avea lentile aparte, lentile tăiate în formă de scoică, cu altă putere de dioptrii, așa că privindu-te din față, Muka avea vedere normală, vede de om cu ochi obosiți și plăpînzi : dar Muka ridica adeseori obrazul pentru a potrivi un bec mai slab în fasungul plafonierei, făcînd în felul acesta economie de curent, se închina seara, la icoana din camera ei, lăsînd capul pe spate, pentru a-l zări pe Dumnezeu sau se uita după păsări prin fereastra bucătăriei, primăvara și toamna, cînd ele soseau sau plecau și ochii lui Muka se transformau atunci, dintr-o dată, creșteau, inundau irișii verzi palpitau în găvane ca plantele umede.

— Supă de chimion, Ramona, că altceva...

— Supă de chimion la ora șase ? Marmelada s-a terminat ? Și untura ?

— Ei, cîntă Muka, domnul Kostică...

stomac ? Tot numai ei ! Tot numai ei ! Pot să crăp ca un cîine !

— Crapă ! zise Ramona.

Ramona ? strigă Muka, Dike ! Ce-i cu voi ? Coc niște cartofi în cuptor pe diseară. Nu vă certați dintr-atît.

Și blînd apoi :

— Mănîncă, Ramona, mănîncă, te rog.

Dar Ramona isprăvise, așeză tacîmurile murdare, sub sobă și-și consultă ceasul de aur cu brățeletă în formă de lanț.

— Ai terminat ? întrebă.

— Imediat, zise bătrîna și se concentră

—Cu rochia lui Ledy de bal, răspunse Ramona, aia cu clopoței.

Dike sări de pe scaun și fugi și ea afară, trîntind ușa din răsputeri.

— Ho ! strigă Muka, ho ! Că nu sînteți turci.

Cînd termină de cusut se-aproie de fereastră. Își ridică ochelarii pe frunte și înălță cusătura spre ochi. Rucsacul îi atinse nasul. Muka închise ochii și-adulmecă. Pînza răspîndea mirosuri vechi și amestecate.

Muka rămase o vreme cu mîna în vînt, avea drumuri lungi de făcut, cînd trebuia să se miște cu agilitate.

Văzînd-o pe Muka că plînge, căzută-n genunchi, Dike se emoționă foarte tare și începu să plîngă pe loc.

— De ce plîngi ? De ce plîngi ? zise printre sughițuri, mîngîindu-i bătrînii grumazul alb.

Fără să-și ridice fața din mîini, Muka îi întinse rucsacul. Dike îl privi o clipă, neștiind ce poate face cu el, apoi îl duse la nas.

— Oh, zise și căzu în genunchi. Oh, Doamne.

Îi ajunseră și ei mirosurile vechi și amestecate din pînza de sac. Și amintindu-și-l și ea pe unul, pe unul singur, cu dinadins, continuă să plîngă tainic, apoi înalt.

Ramona le găsi îngenuncheate. Cu excepția poziției, spectacolul îi era familiar, se plîngea foarte des în casă în ultimul timp, așa că avu o clipă impulsul să-și ia sora și bunica peste picior. Dar suspinele Dikei erau sincere. Nu plîngea așa deobicei. Așa că se apropie cu îngrijorare, avînd presimțirea unei nenorociri.

— Ce s-a-ntîmplat ? zise.

Plîngînd mai departe, Dike îi întinse rucsacul. Ramona îl primi ca pe o vietate. Îl învîrti între degete apoi îl duse la nas.

— Oh, zise și ameți.

Durerea pornise în ea atît de brusc, lovise atît de tare și de copleșitor că dori o clipă să urle eliberîndu-se astfel, prin sunete. Se stăpîni însă cu putere. Smulse cureaua care mai atîrna încă în micul pumn al lui Dike și strigă :

— Sînteți nebune de legat, pe cuvîntul meu de onoare.

Și ieși. Urcă sărind treptele pînă în turnul castelului, luă cartea scoasă din bibliotecă și pe care între timp o împachetase cu mult ziar, o vîrî în rucsac, coborî treptele alergînd, apoi alt șir de trepte, ieși pe scara de servici, ajunse în curte, străbătu pietrișul aleii pînă la poartă în galop, deschise și trînti poarta, tropăi peste podul castelului și numai cînd ajunse departe, pe aleea care cobora spre oraș, cînd se crezu bine ascunsă și nu mai zări, deasupra-n fereastră, capetele celor două femei în genunchi, se opri gîfîind lîngă o tufă de liliac. Își duse mîna la inimă întîi, apoi la stomac, se îndoi de durere, se ghemui la pămînt. Rămase așa, cîtva timp, cu capul lăsat pe genunchi, strîngînd din dinți și cu respirația oprită și numai tîrziu, numai foarte tîrziu se ridică în picioare arborînd pe oraz un alb transparent. Duse la nas rucsacul și-i mirosi pînza profund.

Și Minunatul sosi. Sosi cu mîini bronzate și bune, cu unghii rotunde, descoperindu-și albul egal ; cu vene puternice și proeminente, cu liniile palmei desenate adînc ; cu părul auriu și moale urcînd pe brațe mărunt ; cu mirosul lor de sudoare sărată scos la iveală prin pori ; cu apucătura lui ocrotitoare și bună ; cu palma mare, încăpătoare pentru toată mîna unui copil ; pentru toată ceafa unui copil, liniștitoare pentru umăr, intrînd exact în căușul rotund, alinătoare pentru plete, curgînd peste creștetul capului ; niciodată ieftin, pe sub bărbie, niciodată umilitor, ci numai în locurile unde mîngîierea era deplină și tandră, anunțînd prin fiori locul viitoarei feminități ; aceeași mînă oprită pe fila de carte, însemnînd locul definitiv : aceeași mînă strînsă pe gîtul viorii și pe arcuș : odată vibrînd, plutind altătată prin aer : mîna aceea veșnic palmă și niciodată pumn ; ascunzișul acela de spaimele lumii, de teamă, de frică, de rău ; mîna și mirosul ei de sudoare sărată scoasă prin pori, mirosul ei de ființă iubită care te apără.

— „Îl știu pe dinafară" șopti Ramona. „I-a rămas mirosul în casă, în lucrurile pe care le-a apucat. Nu mai pot, nu mai pot, scînci cu spaimă, dacă nu vine-acasă, mor".

Porni mai departe pe-alee și se simți atît de bătrînă ,că asfințitul soarelui care se strecurase printre tufele dese de liliac, apusul acela roșu prin care ar fi alergat altădată ca o zăludă, ca o femeie iute de indian, i se păru searbăd, prăfuit și nemernic.

Iar cînd întoarse capul către castel, zări două capete aliate pe pervazul ferestrei, culcate pe scîndura albă ca pe un eșafod.

(Fragment din romanul cu același titlu)

— Îl bag în mă-sa, spuse Ramona, topește tot. De-ar contribui măcar la pachete. Eu nu știu de ce ni l-o fi aruncat Minunatu pe cap.

— Ba știi, zise Dike, cocoțată pe-un scaun, la masa din mijlocul camerei. Sigur că știi. Și-ncă bine.

— Dacă-ți ard una... amenință Ramona cu ochi subțiri cîntărind parcă locul.

— Arde-mi, o invită Dike. Hai !

Dar Ramona intră în cameră și trînti un capac.

— În care oală e supa ? strigă.

— A doua pe stînga din raftul de dedesubt, chicoti Dike.

Dar veni Muka între timp, luă oala și o duse pe cuptor.

— N-o-încălzi. Muka, nu mai am timp. Apucă-te și coase cureaua. Și tu să vorbești la ora copiilor sau cînd te-ntreb, ai înțeles Dike ?

Și se duse la bufet, își tăie o bucată de pîine și-n timpul ăsta Muka căuta un ac și-o curea.

— Curea ai ? întrebă Ramona.

— N-am, spune Muka, pun un cordon.

— Și-adică merg cu cordonul, zise Ramona. Așa crezi tu ?

— Păi... făcu Muka

— O bretea neagră și una cu fiori ?

— Ziceai că te grăbești Ramona, explică Muka blînd. Pînă găsesc o curea.

— Găsește, spuse Ramona mîncînd din oală direct, după ce că trebuie să umblu cu rucsacul în spate prin oraș să mai aibă și toartă bălțată !

Cu coatele pe masă și cu fălcile-n mîini — poziția ei favorită — Dike părea să se amuze la culme.

— Găsește, găsește, îndemnă ea cu glasul gros. Găsește Muka, c-o vedea dumnealui. Nu poate purta orice în spinare.

— Care dumnealui ? întrebă Ramona.

— Care ! se strîmbă Dike. Mai faci și pe proasta.

Apoi, atentă :

— După ce că mănînci ca o spartă...

Enervată brusc, în crescendo :

— Uite, Muka, a mîncat tot ! Idioato ! Nu te gîndești și la noi ?

— Ba mă gîndesc, spuse Ramona răsturnînd oala peste cap. Mă gîndesc tot timpul, de asta am așa un dovleac, nu se vede ?

— Noi ce mîncăm ? strigă Dike ridicînd în aer un pumn. Nici pîine nu mai este.

— Dike, mustră. Muka, oprindu-se din cusut. Las-o săraca, i-e foame.

— Și mie nu-mi e ? strigă Dike. Eu n-am

gheboșată deasupra ultimelor împunsături.

Cu capul pe coate. Dike scîncea.

— Iar cartofi, zise, m-am săturat. Toată ziua cartofi. Idioata asta mănîncă ca un cosaș.

Și ridică fruntea, privind-o pe Ramona rău.

— Dacă te mai uiți așa te plesnesc, spuse Ramona. Ești ca un criminal.

Controlă din nou cusătura, o încercă, își vîrî iar nasul în pînză, apoi se lăsă în genunchi. Așeză sacul pe rama ferestrei, își îngropă fața în palme și începu să plîngă încet. Plîngea fără zgomot, ușor, nu se auzeau suspine și numai gheba din spate se ridica și se cobora, ridicînd cu sine și rochia de molton care în felul acesta descoperea și acoperea

— Vaco ! Zise Dike scoțînd limba de-un cot.

Și liniștindu-se brusc, se înapoie la fereastră.

— Mă duc să mă-mbrac, spuse Ramona. Pînă mă-ntorc îl termini.

— Cu ce te-mbraci ? strigă Dike.

picioarele atinse de reumatism, bucăți de piele umflată și albă, cu vine verzi, cuprinse între papucii de pîslă și marginea tivului.

Dike se-ntoarse repede. Dulapul lui Ledy scăpase neviolat. Ramona se hotărîse pentru unica ei pereche de pantaloni, nu prea noi confortabili. Îi îmbrăca totdeauna cînd

cîntec de toamnă

(Urmare din pagina a 3-a)

vamal că n-am în el nimic de contrabandă și norocul a voit să găsesc o trăsură, la această oră obscură a dimineței. Erau deabia 5 ; ziua se desfăcea greoi din noapte.

1900

11 august. La ora 5 din dimineața acestei zile, deschid ochii împerdelați de somn și încerc fiorul gîndului că nu știu unde mă găsesc... O secundă numai — și sunt complet trezit : mă aflu în căsuța mamei mari. Tăcerea orășelelor din provincie stăpînește dimineața ; peste încăcerarea pomilor ce străjuiesc căsuța dinspre Miază-zi, încremenește în trandafiri și chrysantheme revărsatul zorilor. Mă scol, mă spăl și mă îmbrac. Îmi aduc aminte că azi e o lună de zile de la 11 iulie și binecuvîntez pe Dumnezeu pentru ziua aceea și pentru cea de azi.

Dar iată-mă lîngă mama bătrîna. Sermana femeie ! a rămas cu totul singură ; o servitoare, care o îngrija și îi tîrguia, a părăsit-o de 10 zile. Și ce te faci, cînd umerii ți se încovoaie sub amarul și necazurile a 82 de ani, cînd ochii îți sunt aproape stinși, cînd mîinile-ți-s obosite de aproape un secol de lucru, cînd picioarele te lasă ! Biată mama bătrîna, noroc că îi mai vin din cînd în cînd : cîte-o prietină, cîte-o rudă, cîte-o cunoștință, de-i mai cumpără cîte ceva din tîrg ori de-i mai face vre-o fiertură — și noroc că suntem în post și în vară, cînd sunt atîtea vegetale de mîncat. Dar eu nu postesc și neapărat că nu mama mare o să-mi gătească. Cu voioasă și amuzată hotărîre, mă apuc să fac focul la mașină...

După ce am sfîrșit cu gustarea noastră cea de dimineață — mama mare și eu — am rămas alături, unul pe un scaun, altul pe alt scaun, pînă la amiază. Cîteva ore foarte adînci și foarte ciudate ! Această femee, în bătrînețea ei pustie și frîntă, îmi face impresiunea unui voinic stejar trăznit. Cîtă vigoare, cît oțel, ce bărbăție sfidătoare au trăit și agonizează încă în acest rest omenesc, sprijinit într-un baston ! Mama bătrîna mi-a înfățișat, de cînd am început să cuget, unul din cele mai teribile exemple ale trăiniciei oaselor, nervilor și pieptului omenesc. Ceva așa ca părintele Marcoci, cu oarecare plus de sinistră forță, cu oarecare adaos de tragică rezistență, la toate pietroaiele cari plouă într-un cap omenesc într-o viață de peste 82 de ani. De cînd trăiește mama bătrîna, spune domnia-sa, suburbia noastră a schimbat 3 rînduri de oameni (ca să nu mai vorbim de tot orașul). De cînd trăiește mama bătrîna, au dat peste dînsa cele mai groaznice boale : între altele, ciuma și holera, și a zăcut și s-a sculat din ele. De cînd trăiește mama bătrîna, a fugit, de vreo două ori, dinaintea turcilor, în băjănie, spre munți — spre Argeș și spre Cîmpu-Lung. Dintr-un neam de oameni foarte numeros a rămas ea singură ; din vreo 10 copii i-au rămas numai două fete : mătușă-mea și mama. Cîte amintiri, cîte nume de rude și de cunoștințe, cîte locuri, cîte fapte nu înviază din graiul mamei mari ! Cîte coșciuge n-a dus la cimitir, cîte fețe pălite de boală, ori veștejite de suflul morței n-a vegheat — cîte n-a văzut, cîte n-a auzit ! Împrejurul ei, generații întregi au crescut și au pierit, ca rotocoale de holde împrejurul unui stejar respectat de secure. Auzind-o vorbind, simți că o inimă de bronz a oscilat și oscilează sub coastele-i gîrbovite.

Mama bătrîna a fost întotdeauna o stîncă inaccesibilă : aspră și respingătoare. Dragostea ei e un problem foarte ciudat. Această femeie a iubit numai bărbăția și tăria — și fără ca să și-o amintească ; deci omenește vorbind, pot să zic că n-a iubit pe nimeni. Și iată-o, sinistră, frîntă pe bastonu-i, cufundată în scaun și deșirînd un fir neisprăvit de amintiri amare. Toate au atins-o, toate-i sunt cunoscute, toate au înăsprit-o ; dar n-a pierdut nici o iluzie, pentru că n-a avut nici una, pentru că iluzia înfloreste pe pămîntul dragostei și mama bătrîna a avut în pieptu-i : fier, dar nu pămînt de-al nostru. Dar ceea ce mă impresionează mai mult decît toate acestea la mama bătrîna, e un fioros scepticism filozofic, în lumina cărui, femeia aceasta — astru de amar și de fatalitate omenească, la apusu-i revede lunga-i carieră de peste 82 de ani de viață. Mama bătrîna, în fond, nu crede în nimic ; sufletul ei este păgîn. Mizeria acestei vieți a ros-o pînă la rărunchi. Sublimitatea credinței în Mîntuitorul ori că n-a avut de unde s-o învețe, ori că nu s-a lipit de ea, n-a putut s-o înțeleagă. Și cred mai de grabă că nu s-a putut lipi de ea, căci de auzit a auzit-o în toate zilele maturității ei : tata mare a fost preot. Toată credința mami bătrîni se reduce la un meschin tot de forme : aghiasmă, colivă, făclii, candelă, post și celelalte. Dar iată o curioasă idee pe care am auzit-o adesea de la mama bătrîna (și, dacă nu mă înșel, o dată și de la D-ta) : „O, de ce nu vine unul, din atîția duși pe lumea ceailaltă, să ne spuie și nouă ce e pe acolo ! De ce, din atîția și atîția, cîți adorm pe toată ziua, nu înviază măcar unul, care venind, să ne destăinuiască : iată și iată ce este pe lumea cea !..." Se vede, cît de colo, că mama bătrîna nu crede în Rai și în Iad, nici cam cît cred eu.

Și tot ascultînd acest izvor al vremei rele și al nenorocirei, iată-mă : pare-că simțind cum mă încovoi pe scaun, iată-mă pare că despicînd cu degete uscate o barbă sură și lungă pînă în brîu, iată-mă sprijinind într-un toiag greutatea atîtor amintiri, atîtor ani pustii, atîtei filozofii... Aud pe cineva vorbind, ori îmi aud gîndurile mele ? Vai, bătrîn mai sunt ! Ce tot îmi dapănă femeia aceasta ?

Bănuiește ea cu cît sunt eu mai mare decît ea ? Zice că-și aduce aminte de Zaveră ; dar eu îmi aduc aminte de timpii lui Socrat, lui Omer, lui David ! Crede că-i sunt nepot, mă crede deabia intrat în calea vieței și-mi urează „noroc", „avere", „nevastă", etc. Sărmana femeie, mă face să zîmbesc. Dar unde poate ea vedea : barba mea cea sură, unde poate ea sonda profunzimea sufletului meu, unde poate ea pricepe pe un filozof ! (Cu filozofia — calea-valea... Dar cu barba cea lungă, n-ai greșit. 20.II.1950).

PAUL TUMANIAN

pentru Emma, renunţ

Prin uşa deschisă, care dă spre balcon se vede clădirea de peste drum. Faţada parterului e construită din plăci de sticlă izolantă, verzuie şi perfect opacă, iar la extremitatea din dreapta se află o uşă tot din sticlă, zgrunţuroasă, de asemenea opacă, cu un cadru metalic masiv şi cu un miner gros vertical. Deasupra parterului se află terasa, mărginită spre stradă de o balustradă de beton, iar în partea opusă de un perete cenuşiu, fără ferestre: probabil faţada singurului etaj, iar dincolo de acest perete se vede coşul centralei termice, care se află, probabil, la subsol şi coroanele unor plopi de pe o stradă paralelă sau dintr-o curte ascunsă privirilor.

Este pentru prima oară, cînd văd un om pe terasa aceea. Stă rezemat, aplecat peste balustradă şi priveşte drept spre noi. Priveşte prin uşa deschisă a balconului, fără nici un pic de jenă, aplecat peste balustradă, îmbrăcat în haine castanii decolorate, cu un fel de chipiu, al cărui cozoroc îi umbreşte ochii, nu însă suficient, ca să nu-mi dau seama că priveşte în odaia noastră. Disting pe chipul lui buhăit, de o culoare aproape stacojie, un zîmbet ironic sau mai degrabă obraznic. Îl zăresc prin uşa deschisă, iar Ema îl vede la rîndul ei prin fereastră, sînt sigur de asta, pentru că întoarce capul cînd într-acolo, cînd spre mine, îi surprind privirea contrariată. Aştept să-mi spună: „Ieşi pe balcon şi vezi ce doreşte", sau, „întreabă-l ce doreşte", sau pur şi simplu, „vezi ce-i cu el!" Mi-ar plăcea să-mi ceară asta, dar Ema se mulţumeşte să privească intrigată, poate puţin speriată, fără să scoată o vorbă. Da, ştiu, o sperie lucrurile astea, totdeauna au speriat-o...

Omul care stătea aplecat peste balustradă ne-a întors spatele şi s-a îndepărtat, dar şi spatele lui arată dispreţ, ca şi chipul lui buhăit, cu obrajii stacojii, ca şi privirea umbrită de cozorocul chipiului. A plecat, s-a retras, a coborît, probabil, scara care duce la parter sau o scară de incendiu, care se află în partea stîngă a clădirii şi o dată cu plecarea lui a dispărut şi spaima din ochii Emei. Spaimele de felul acesta dispar repede, fără urme, e de-ajuns ca obiectul care le provoacă să dispară din cîmpul ei vizual, nu lasă urme, dar reapar o dată cu el. Dispar pentru a lăsa locul plăcerii pe care o aduce crepusculul, răcoarea, adierea vîntului, care, cu puţină bunăvoinţă, sugerează briza mării, aprinderea felinarelor de-a lungul străzii, cisterna care se mişcă încet, spălînd asfaltul prăfuit, încins de dogoarea soarelui, plimbarea, poate un film sau o piesă de teatru, o cofetărie retrasă şi oricum, goală la ora aceea, cînd spectacolul s-a terminat, cînd străzile se golesc de oameni şi oraşul se pregăteşte să adoarmă sau a şi adormit.

Nu i-am refuzat Emei niciodată nimic din toate acestea, nici plimbările pe bulevardele largi sau prin parc, unde nu pătrunde zgomotul şi praful străzii, unde adie boarea răcoroasă venind din spre lac; malurile lacului abia se zăresc noaptea, punctate de luminiţe tremurătoare, galbene şi albe... Tot acolo, pe insulă, se află restaurantul, la care poţi ajunge traversînd lacul cu vaporaşul, şi pe care îl frecventăm atît de rar în ultima vreme. Acolo se află şi aleea asfaltată, care înconjoară lacul şi pe care păşim ascultînd clipocitul măruntelor valuri care se sparg de ţărm, clipocitul vîslelor cufundate alene în apa neagră, risetele care vin dinspre băncile înşirate de-a lungul aleii...

Dar seara asta n-am chef, am să-i spun că am de lucru şi ea o să înţeleagă sau mai bine, drept compensaţie, am să-i povestesc. Ema mi-a spus:

„Doamne, îmi pare atît de rău că nu te-am cunoscut cînd erai mic..."

Am să-i povestesc mai bine decît ar putea-o face fotografiile îngălbenite, îngălbenite încă nu prea tare, acelea pe care nu le-am pierdut sau pe care nu le-am distrus.

„Am să-ţi povestesc, Ema. Am să-ţi povestesc nu despre mine, pentru că nu-mi pot aminti mare lucru, am să încerc să revăd lumea cu ochii mari şi uimiţi din vremea aceea. Am şi început, Ema. Ascultă.

Războiul abia se sfîrşise. Simţeam de pretutindeni un suflu nou, eram fericit. Şi tu erai fericită, Ema, nu puteai să nu fii, erai doar, de aceeaşi vîrstă cu mine, ceva mai fragedă însă, poate nu-ţi aminteşti..."

„Mă simt obosită, îmi spune Ema. Să stăm mai bine lungiţi în pat, nu vrei?"

„Ba da. Şi acum ascultă continuarea. Îmi amintesc totul, mai bine chiar, decît cele ce-au urmat apoi.

Şedeam la masă cu bătrînii (de fapt nu erau de loc bătrîni, abia acum îmi dau seama) şi îi ascultam discutînd între ei, auzeam frînturi de conversaţie şi din ele răzbătea acelaşi suflu nou, care se făcea simţit pretutindeni, pe care poate doar ei nu-l simţeau, poate că simţeau doar bucuria calmă de a fi scăpat teferi din război, el din tranşee, ea din adăposturi, din raidurile aeriene, surprinşi şi fericiţi că preferam să-i ascult stînd cu ei, măcar cîteva minute, pentru că ar fi fost firesc să mă intereseze mai mult ce se întîmplă pe stradă, în curte, pe terenul de fotbal, în curtea şcolii pe care abia o începusem în toamna aceea...

Într-una din zile, cred că era toamnă... ba nu, era mai curînd primăvară, am făcut o excursie în împrejurimile oraşului. Era o zi minunată, cald, copacii erau verzi, iarba fragedă şi verde, cerul era albastru, era primăvară, acum îmi amintesc perfect. Mergeam pe jos de-a lungul şoselei (şcoala şi casa în care locuiam erau în Oraşul de Sus) şi fusesem de prea puţine ori acolo, poate că nu mai fusesem chiar niciodată, totul era nou pentru mine, asfaltul şoselei era lustruit de pneuri, de o culoare albastru-vinătă, contrastînd plăcut cu trunchiurile proaspăt văruite ale copacilor înşiraţi de o parte şi de cealaltă, gardurile de piatră, casele... Acum îmi dau seama că războiul lăsase prea puţin urme acolo: doar caroseria unei maşini, pe care abia dacă se osteniseră s-o tragă de pe şosea, zăcînd ruginită, cafenie, carbonizată, turtită, jumătate pe şosea, jumătate în şanţ, poate nici nu era o victimă a războiului, iar dacă era, e sigur că e singura amintire vie pe care mi-a lăsat-o războiul prin locurile, acelea, singura amintire palpabilă, cu excepţia raidurilor aeriene şi a caselor distruse, din care văzusem nenumărate, străzi întregi... Acolo, în Oraşul de Jos, războiul nu lăsase urme. De o parte şi de cealaltă a şoselei se înălţau zidurile albe şi cenuşii ale caselor, un stadion, apoi un cvartal de case tip, o casă mare, aducînd a şcoală, un liceu, un teren de volei aşternut cu zgură roşie în dosul unui gard de fier forjat, garduri vii de lemn cîinesc, mirosind a cimitir, străzi lăturalnice, fiecare dintre ele o aventură, ca şi excursia noastră în împrejurimile oraşului, apoi o biserică pe jumătate năruită, cu bălării crescînd dintre sfărîmăturile de cărămidă şi din moloz..."

Ema mă întreabă dacă cred că astăzi aş mai regăsi ceva din toate astea.

„N-aş putea să jur, Ema. Dar biserica este, e acolo, şi astăzi pe jumătate distrusă, aşa cum era atunci. Molozul a dispărut, sînt sigur, dar biserica a rămas pe jumătate dărîmată şi jur că aş vrea să rămînă aşa pînă cînd timpul o va măcina cărămidă cu cărămidă, pînă cînd lanţul de fier de care atîrnă candelabrul se va prăbuşi zornăind..."

„Şi apoi?"

„Apoi locul caselor l-a luat cîmpia. În zare se vedeau dealurile. De acolo şoseaua cobora într-o serpentină largă spre pod, cred că ştii locul, am trecut de multe ori pe acolo, fără să coborîm, bineînţeles, povîrnişul pe care l-am coborît atunci în goană".

„Şi apoi?"

„La poalele lui, jos, era o pădure bătrînă de stejari, iar în pădure se afla un leu!"

„Ah, iar baţi cîmpii!"

„Nu. Ascultă. Îţi jur că se auzea răgetul (sau răcnetul) leului în timp ce îl vedeam plimbîndu-se semeţ (sau neînfricat) printre copacii seculari... Dar deodată se aude un zgomot nu prea tare, un zgomot care seamănă cu clămpănitul unei capcane, dacă ai auzit vreodată..."

„N-am auzit şi nici nu vreau să aud".

„Sau cu zgomotul produs de două linguri de lemn care se ciocnesc între ele, asta ai auzit, nu se poate să nu fi auzit, şi iată, printre copaci se zăreşte fluturînd, dispărînd tremurînd în timp ce dispare codiţa albă a unui iepure, săltînd, dispărînd după tufişurile umbrite. Iar leul? Neînfricatul leu? Unde e? Ori poate mi s-a părut".

„Cu siguranţă ţi s-a părut".

„Şi totuşi leul era acolo. I-am auzit răcnetul (sau răgetul). Şi acum nu se mai vede decît codiţa albă a iepuraşului dispărînd după tufişuri şi se aude un hohot de rîs înfundat, dar imens, nu ştiu dacă-ţi imaginezi, răsunînd în imensitatea pădurii..."

„Cine rîde?"

„Cum cine? Pădurea fireşte. Pădurea atît poate face, să rîdă. Căci pădurea e împietrită. Rid copacii, ramurile, vîrfurile ramurilor, înaintea dezastrului, căci rîzînd nu se aude zgomotul fierăstraielor sau trosnetul buştenilor cuprinşi de flăcări, pînă cînd nu rămîne decît pămîntul cenuşiu, dezgolit, pămîntul care nu a mai gustat de veacuri beţia luminii, cioturile negre, carbonizate, dezolante, printre care încep să mişune, după ce dogoarea incendiului s-a stins, dezgustătoare furnici, păienjeni veninoşi, şopîrle, insecte viscoase, ieşite din caverne, cele pe care le-a studiat Emil Racoviţă, care n-au mai văzut niciodată lumina soarelui..."

„Ah, încetează! Uite, mi-am astupat urechile cu palmele, nu mai aud nimic, n-ai decît să continui. Nu mai aud nimic". O privesc zîmbind şi ea coboară mîinile.

„...insecte viscoase, moluşte..."

„Oh, taci, te rog, încetează! Gîndeşte-te, n-are nici un rost. Mai bine să ne îmbrăcăm şi să ieşim, nu vrei?"

„Doar ţi-am spus, Ema, n-am chef în seara asta".

„Mi-ai spus?"

„Ah, nu nu ţi-am spus. Am avut doar intenţia. Ştii cum se-ntîmplă: mai întîi intenţia şi apoi începi chiar să şi crezi".

„Eşti obosit?"

„Nu... Puţin. Dar nu-i asta, n-am chef, Ema".

„Accept cu o singură condiţie".

„Care?"

„Să-mi povesteşti ceva vesel.„

„Ce ţi-am spus pînă acum n-a fost vesel?"

„Ba da. Pînă în clipa cînd ai început povestea aceea cu leul. Aceea n-a fost veselă".

„Nu, n-a fost. E-n regulă, Ema, dar despre excursia aceea dintr-o dimineaţă de primăvară nu mai sînt multe de spus. Ne-am oprit la marginea şoselei şi am privit în vale (nu ştiu de ce mi s-a întipărit în memorie atît de bine ziua aceea), iarba era înaltă şi fragedă, ne ajungea pînă la genunchi. Am alergat în jos, către merii sălbatici, care creşteau în apropiere de malul riului (Ema zîmbeşte: deci nu era nici o pădure acolo! „Bineînţeles, Ema, am vrut doar să te sperii") şi nu mă mai puteam opri, alergam simţind cum mi se zguduie măruntaiele, abia reuşind să aduc un picior înaintea celuilalt, fiindu-mi teamă să nu mă rostogolesc. Asta-i tot, Ema. Altceva nu-mi mai amintesc. Nu-mi amintesc drumul de întoarcere. Dar aş putea să-ţi spun cum eram îmbrăcat, dacă asta te interesează".

„Cum erai îmbrăcat?"

„Purtam o cămaşă albă, pantaloni scurţi tot albi eram alb din cap pînă-n picioare şi foarte mîndru, îmi închipuiam că sînt singurul de pe lume îmbrăcat în alb, dacă nu pun la socoteală şorţuleţul pepit, pe care îl purtam deasupra".

Ema îşi dă capul pe spate şi rîde. Nu-i vine să creadă că puteam umbla la şcoală îmbrăcat într-un şorţuleţ pepit. Şi totuşi aşa a fost. Singurul lucru pe care-l regret este că nu l-am păstrat sau că n-am păstrat ce-a mai rămas din el, sau măcar o bucăţică, cît de mică, aşa cum păstrezi o relicvă.

HORIA BĂLĂŞOIU

cu aurul în site

Am ochii umezi şi nasul întotdeauna înfundat. Am buzunarul stîng de la toate hainele şi pantalonii lăbărţat. Nu pot să stau pe întuneric în faţa oglinzii. Nu suport să mă spăl pe mîini cu ochii închişi. Iniţialele mele nu-mi spun nimic. Singurul lucru puternic de care dispun este spiritul meu de contradicţie.

De cîte ori îmi fac lecţiile o fetiţă mă strigă de jos de la poartă la fiecare jumătate de ceas. De fapt nu ştiu cine e. N-am auzit decît vocea dar o cunosc neobişnuit de bine. Aş putea spune a cui e doar văzînd figura. Aş vrea să o rog să mă mai lase pînă termin. Dar ea strigă. Ca să mă calmez am să mă ridic şi am să mă duc pînă la bibliotecă. Pînă număr un raft de cărţi îmi trece. Aleg raftul de la tăietură. Există o tăietură pe muchia raftului care îmi arată cît mă înălţasem cînd ne-am mutat de dincolo. La sfîrşitul raftului mă opreşte inima. O piatră verzuie, cu multe vine vinete care îţi umplu bine palma şi care se potriveşte fix în fiecare din buzunare, cele din partea stîngă.

Cînd eram dincolo mă luptam mult cu grădina. Era o grădină mare, cea mai mare din cartier. Şi plină de ascunzişuri printre magazii sau cotete de găini şi plină de poteci printre pomi şi buruieni înalte şi plină de galerii pe sub smochinii uriaşi ce se aplecau la capete pînă la pămînt. Între mine şi grădină era o luptă veche care nu avea cauze sau tratative. Cu ai mei sau cu prietenii, la joacă sau la plimbare de cîte ori rămîneam singur, era cineva pe lîngă mine pe care-l simţeam duşman mai ales pe înserate şi uneori noaptea. Citeodată, spre seară, mă suiam în pod şi urmăream de sus de la fereastra podului, fiecare mişcare din grădină. Dar întotdeauna cînd încercam să înţeleg, cine era mi se făcea somn şi nu puteam şti niciodată ce să cred. Încetul cu încetul am înţeles că era un zmeu. De-atunci şi de fapt nu ştiu decînd şi el şi-a dat seama că ştiam unul de altul. Ne-am urît un timp în tăcere urmărindu-ne reciproc. Pe mine însă de atîta frică şi nesomn într-o seară m-a apucat curajul şi m-am dus direct în magazia din fundul curţii, fără lanternă. Am intrat încet şi, mai mult mort decît viu, l-am văzut cum mă pîndea. Îmi amintesc bine contururile lui tremurate din fosta oglindă din sufragerie pe care mama o rezemase de lemne. I-am spus că nu-i vreau răul şi că ar fi mai bine să fim prieteni, de vreme ce tot stăm la „hoţii şi vardiştii" în fiecare seară ascunşi împreună în magazie, şi aşteptăm să intre cei care ne caută. Apoi am aşteptat. Spusesem destul şi eram de altfel foarte obosit. Dar el tăcea. Îl vedeam numai cum se unduieşte în oglindă. Atunci n-am mai putut. M-am dus şi am aprins lumina. Zmeul fugise, dar lîngă oglindă pe o grămadă de aşchii îmi lăsase tot ce avea el mai frumos. O inimă de piatră lucioasă, cu multe vinişoare, pe care mîinile mele n-au găsit-o rece, ca pietrele pe care le apucasem altădată, grăbit să arunc după fructe. De atunci eram cei mai buni prieteni. Grădina mea era şi-a lui şi amîndoi împărţeam pe jumătate orice măr, nucă sau smochină. Eu puneam jumătate într-un loc şi după cîteva zile aflam dacă-i plăcuse, după cum dispărea sau nu. Totul a mers pînă toamna tîrziu, cînd într-o seară la joc, cînd mă tîram tiptil pe lîngă zidul gardului, am auzit cum mă strigă-ncet o voce de fată. Era din tabăra noastră şi mi-a spus că era să moară de frică. I-am spus că nu trebuie să-i mai fie frică dar ea tot tremura, aşa că i-am povestit totul despre zmeul meu. Pentru că tot tremura am scos inima zmeului din buzunarul stîng al pantalonului, unde o ţineam şi i-am dat-o s-o ţină şi ea. Dar ea a început să plîngă. Atunci am înţeles că nu crede în zmeul meu şi mi-a părut rău pentru tot ce-i spusesem. Era însă prea tîrziu pentru că mă dăduse de gol cu bocetele ei şi vardiştii ne-au prins şi ne-au împuşcat. Totul trecuse dar noaptea cînd m-am dezbrăcat să mă culc, mi-am dat seama că buzunarul stîng de la pantalon e rupt şi inima zmeului nu mai e acolo. Am fugit îngrozit de ruşine şi de spaimă în grădină şi am căutat îndelung. Dar zmeul îşi luase inima înapoi. M-am dus sub smochinul mare, unde mă întîlneam în ultimul timp cu el. Începuse să plouă mărunt de toamnă. M-am aşezat în genunchi pe stratul de frunze seci şi am închis ochii. Am întors mîinile înainte şi l-am rugat pe zmeu să mă ierte, dar să-mi dea măcar inima înapoi. Cînd m-am trezit aveam între mîini un săpun şi tata mă spăla şi mă ruga să nu mai plîng.

Pe urmă a venit iarna. Totul era mai gol şi mai fără nimic ca niciodată. Mă mai plimbam şi acum prin grădină fără să mai chem prieteni. Rătăceam cu ochii pe jos căutînd pietre sau poate mai mult. Deşi mereu singur, nu mai simţeam că ar fi cineva care să mă urmeze îndeaproape. Nici un loc din casă nu mă mai tulbura. Cu o zi însă înainte de Moş Nicolae, ceva începu să mă neliniştească. A doua zi pe înserat, cînd am trecut pe lîngă magazie, am auzit ceva mişcîndu-se şi m-am repezit să deschid. Înăuntru nu era nimeni, dar am ştiut că fusese. Atunci am venit în casă şi mi-am căutat pantofii. Mi-i puseseră părinţii la geam şi nu m-au lăsat să-i iau, ca să nu se supere Moş Nicolae. Atunci am luat pantofii de joacă şi i-am pus în magazie.

Toată noaptea m-am perpelit şi cum s-a făcut lumină am fugit în magazie. Fusese o noapte geroasă şi în pantofii mei îngheţaţi am găsit inima zmeului. Am pus mîna pe ea şi am simţit că e lipicioasă şi usturătoare aşa cum era şi clanţa de la magazie. Atunci am înţeles că zmeul nu mă iertase, dar îmi dăduse totuşi inima...

E ciudat că de cîte ori cobor pînă jos, nu dau de fetiţa care mă strigă. Aşa s-a întîmplat şi acum. Am venit degeaba. Mă uit spre fereastra mea. Foarte curios; un băiat care aşteaptă în fereastră cu o inimă în pantofi. Fetiţa a strigat acum de sus, de la mine din cameră. Da. Asta îmi aminteşte că am buzunarul stîng, de la toate hainele şi pantaloni, lăbărţat. Nu pot să stau pe întuneric în faţa oglinzii. Nu suport să mă spăl pe mîini cu ochii închişi. Iniţialele mele nu-mi spun nimic.

Singurul lucru puternic de care dispun este spiritul meu de contradicţie.

PAN IZVERNA

despre cameleon

Evident trebuie să ni-l imaginăm acolo, în lumea lui de flăcări verzi şi mişcătoare, de foşnete părelnice, de sunete stinse incerte, între ochii cruzi — hipnotici uneori pentru o clipă pe un ram de bambus aflat într-un balans nemotivat. Acolo unde se scurg fluide feline şi izvoarele de sînge curg fără-ncetare, unde nu se ştie cînd cresc puii şi ce ascunde oglinda mlaştinii, în bezna străpunsă de mii de pumnale, unde pacea şi liniştea însemnează arc şi catapultă, aici unde totul se aseamănă, se confundă în jarul amurgului şi se desparte cu încetul în forme, frunze, trunchiuri, ape argintii-verzui, cînd o umbră mută cu pas neauzit îndreaptă un semnal sfîşietor spre o lună acoperită de o vicleană pleoapă.

Animalul, se ştie, face parte din ordinul saurieni, familia cameleontide, preferă zonele fierbinţi ale planetei şi beţia vegetală unde lupta pentru existenţă e abuzantă şi complicată, unde nimeni nu este invitat la masă, cînd fiecare are grijă să nu se grăbească a fi servit de altul ca trufanda, desert sau hrană consistentă. Asta şi pentru că n-ar mai avea plăcerea să fie prezent cu un gest politicos de gratitudine în clipa satisfacţiei lînsă pe buze înainte de căscatul ce precede un problematic somn. Unul ar mulţumi în van, cînd celălalt fiind absent, n-ar mai putea replica: să-ţi fie de bine.

Dar proprietatea sa esenţială, care-l separă, care îl face unic pe Chameleo vulgaris şi ridică pînă azi atîtea probleme de etică şi biologie? Lăsînd la o parte mecanismul schimbării culorilor, treaba asta îl priveşte personal şi probabil că bătrîna reptilă e mîndră de un secret milenar şi ontogenetic, problema care se pune este dacă faptul în sine este sau nu justificat din punct de vedere moral.

Aici plonjăm dintr-o dată într-un păienjeniş de argumente, fapte, evoluţii neprevăzute, moşteniri ancestrale, lupte, înfringeri, poftă de mîncare, abstinenţe îndelungate, espectative filozofice, dorinţă de parvenire, aspiraţii fireşti de a avea moştenitori şi urmaşi, aspiraţii vane de preţuire, de a fi înconjurat de discipoli, apoi verificări, confruntări de existenţe, perversiuni, jocul de-a viaţa şi de-a moartea, într-un cuvînt un hăţiş cinic — diabolic mai încurcat decît însuşi jungla.

Cu asemenea premize a porni la discuţii şi discriminări, este mai complicat decît a deslega printr-o intuiţie supremă nodul gordian. Şi totuşi marea întrebare pluteşte ca o chinuitoare obsesie: cameleonul are sau nu are caracter? Pentru a evita analiza, se impune a porni de undeva din marginea lucrurilor, cine ştie poate chiar de la teoria culorilor. Pentru asta trebuie să ai cunoştinţe cu totul speciale şi a băga într-o oală ipotezele lui Newton, Goethe şi Max Plank n-ai obţine decît un caleidoscop bizar, un mozaic nemaipomenit, surprinzător şi atunci întrebarea ar fi un semn cabalistic pe cerul ironic-enigmatic al junglei: s-ar putea adapta cameleonul la o infinitate de culori şi nuanţe?! Bunul simţ şi observaţia directă te îndeamnă să crezi că el, cameleonul îşi va alege, va opta pentru totdeauna şi proxim pentru o anumită culoare, aceea foarte convenabilă în relaţie cu ultimile modificări majore din structura sa internă, din pigmenţii sanguini, din sistemul său nervos, din mutaţia genelor etc.

Şi totuşi causa-causarum, de ce pentru dumnezeu nu şi-a ales şi pentru a scurta această inutilă cercetare un alt mod de existenţă. Este evident un profitor al culorilor. Abuzează nesfîrşit de ele ca de un univers aprioric, îşi ride de curiozitatea noastră mistuitoare, ne invită să credem că în alte condiţii de viaţă ne-ar fi prezentat altă farsă cine ştie mai infernală decît aceasta. Profită în mod sigur de ochii noştri firavi, aparate imperfecte, ne disprefuieşte. Dar el sfidează orice normă de viaţă normală, aşezată, consfinţită prin lege. Puţin îi pasă că nu seamănă cu nici o altă vietate, că nu poate fi asemuit cu nimic dar confundat fatal cu orice şi oricine.

Dar dacă este cu totul altceva? Dacă face totul aproape inconştient, dacă puţin îi pasă de existenţa sa şi a altora şi în mod cu totul gratuit renunţă mereu şi mereu la o culoare pentru a se scălda în undele celei care vine?

Cine şi l-ar închipui într-un univers absolut cenuşiu? Iar un cameleon mort cine îşi aminteşte să fi văzut şi ce interes tîrziu ar putea să mai trezească?

J. J. DAVIDESCU

melodie de 3 lei

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Aşa începe fiecare zi cu trei lei. O zi se pare că mă costa 3 lei. Dar numai atît?

Am văzut o fată. La început, în prima zi necunoscînd-o, neştiindu-i numele, i-am cerut numele şi ea mi l-a dat cu degetul la buze (să nu-l dai nimănui!) şi atunci am vrut să fiu deget.

Şi am vorbit mult, de unele, de altele, despre viaţă şi iubire, despre prietenie, mult şi n-am deschis niciunul gura.

Şi ne-am întors acasă.

Cu un leu m-am dus, cu un leu m-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Începe o nouă zi şi iar deschid ochii în ritmul cîntecului de 3 lei şi iar stau şi mă socotesc: Vrasăzică, 1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Am pierdut şi rămăşagul şi un prieten pentru că nu mă lăsa cîntecul de 3 lei să nu fumez, iar ea mă vrăjise, acoperîndu-mi ochii cu vălul tulbure al visului.

Şi seara am mers la cofetărie şi mi-am chemat colegii bătrîni să mi-o vadă şi n-au văzut-o.

Şi m-am întors acasă.

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Totul se pierde în cîntecul de 3 lei: soarele răsare în salturi de un leu, zăpada se aşterne în straturi de grosimea unui leu şi paşii cadenţează: 1 leu, 1 leu, 1 leu...

Şi a început a 3-a zi.

În ziua a treia am fost împreună la patinoar, şi am zburat mînă în mînă, şi am zburat ţinîndu-ne de mînă, un cerc, alt cerc şi încă unul.

Apoi am zburat un cerc la un metru de pămînt, alt cerc la doi metri şi iar, mai sus, tot mai sus...

Am trecut în cercuri largi peste mulţimea policromă ce înroşea gheaţa, sus, tot mai sus, printre stele, pe cerul negru. Patinam cu patimă, repede, repede de tot.

Şi ea a căzut la examene jos, jos de tot şi eu am căzut pe urmă, sus, sus de tot.

Şi atunci am vrut să cad pe pămînt şi să mă zdrobesc lîngă ea.

Şi n-am putut căci m-am întors acasă.

Cu un leu m-am dus, cu un leu m-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

A patra zi am chemat-o la mine şi n-a venit. Deci a patra zi m-am dus cu un leu, cu un leu m-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

În ziua a cincea m-am dus cu ea la fostul meu prieten şi am dansat. De frică am dansat doar trei dansuri. Primul se intitula Cîntec de trei lei. Al doilea mi se pare. Cîntec de trei lei şi al treilea nu mai ţin minte pentru că ea plecase devreme şi eu m-am întors singur acasă.

În ziua aceasta m-am trezit abia în maşină şi cîntecul îl vitasem dar taxatorul mi l-a amintit cerîndu-mi 1 leu, 1 leu, 1 leu...

Şi iar am început să trăiesc în ritmul Cîntecului de 3 lei la alt prieten.

Era ultima zi înainte de a pleca departe.

Şi era noapte în ziua aceea şi ea m-a rugat să-i scriu de acolo de departe, unde mă duceam.

De bucurie am mers toată noaptea pe malul Dîmboviţei sărind în ritmul Cîntecului de 3 lei.

Apoi m-am întors la mine acasă împreună cu ea şi ne-am dus cu un leu, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

Ziua a 7-a m-am odihnit căci şi Domnul s-a odihnit în ziua a 7-a şi nu i-am scris de acolo de departe fiindcă vitasem de tot Cîntecul de 3 lei. Acolo învăţasem alt cîntec.

Şi ne-am întors de acolo.

Cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

Am început să aud doar în vis Cîntecul de 3 lei şi am început să-i scriu versuri lungi, frumoase, în care nu era nici un cuvînt din Cîntecul de 3 lei.

...1 leu dus, 1 leu întors, şi de 1 leu ţigări...

Cu soare mult şi multă lumină a început ziua asta.

Şi mi-e frică pentru că este prea mult soare şi prea multă lumină.

Dar a început să plouă şi m-am liniştit. Acum o să fie bine.

În ziua asta am fost la ea acasă şi afară ploua.

La ea în casă era cald şi am băut cafea şi coniac şi am fumat ţigări de un leu.

Cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

În ziua asta am fost împreună la o cafenea şi iar am băut cafea şi coniac şi iar am fumat ţigări de 1 leu.

De data asta am mers împreună la braţ, sub o umbrelă şi sub ploaie şi am mers mult, mult de tot, prin ploaie şi am vorbit de noi. Vorbeam prima oară de noi.

Apoi ea a plecat şi m-am întors acasă.

Cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat ţigări.

...1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări...

Ea a venit la mine şi am dansat nu după Cîntecul de 3 lei, ci după alt cîntec, un cîntec numit: „Ochii vorbesc şi buzele se sărută".

I-am dăruit atunci o bucată mare din sufletul meu şi nici măcar nu ştiu ce a făcut cu ea: o fi pus-o la presat într-o carte, o fi închis-o în vreun sipet vechi cu lacăte mari sau poate a uitat-o într-un colţ lîngă pat şi noaptea o citeşte?

În drum spre casă, în maşină fredonam pierdut 1 leu dus, 1 leu întors şi de 1 leu ţigări.

Ea mi-a dat atunci un buchet mare de flori şi cu un leu ne-am dus, cu un leu ne-am întors şi de un leu am fumat flori.

Azi dimineaţă n-am făcut nimic, iar seara ne-am dus la fostul meu prieten şi am dansat cu ea toate cîntecele de 3 lei.

Apoi cu un leu m-am dus, cu un leu m-am întors pe jos şi de un leu am fumat ţigări pe drum.

Astăzi ne-am certat din cauza unui duşman de-al meu.

Mîine din ce cauză ne vom certa?

Mîine nu ne-am mai certat şi ea a plecat.

S-a dus şi n-avea la ea nici măcar 1 leu de dus...

De atunci cînt într-una Cîntecul de 3 lei:

1 leu dus, 1 leu întors, şi de 1 leu ţigări... la, la, la, 1 leu dus... 1 leu întors, la, la, şi de 1 leu ţigări.

ARTA POETICĂ
la Ion Pillat
(II)

E interesantă teoria „poeziei dificile" unind experiența poetică cu cea spiritual-ascetică, asociind contemplarea estetică cu transmutarea personalității. Teorie care, din nefericire, nu e susținută de autorul ei, prin cele mai fericite exemple. Dacă în cazul privilegiat al lui Goethe caracterul metamorfic al experienței poetice, extincțiile succesive ale personalității sînt evidente, nu tot astfel în cazul lui Alecsandri. Într-adevăr, Pillat vorbește (cf. **Vasile Alecsandri : Poet al pămîntului și sufletului românesc — în Tradiție și Literatură)** despre „greutatea de înțelegere a lui Alecsandri". N. Manolescu are perfectă dreptate atunci cînd afirmă că : „Opinia despre „dificultatea" lui Alecsandri ascunde o pledoarie pro-domo" **(Lecturi infidele,** p. 116). Tocmai din această pricină — Alecsandri constituind pentru Pillat, în acest caz, o oglindă ideală — analiza pe care i-o face e semnificativă pentru propria sa artă poetică. Ce admiră seniorul de la Florica la seniorul din Mircești ? Simplicitatea, armonia, echilibrul sufletesc, distincția, adversitatea față de abstracții, concretețea inspirației rurale... Toate acestea sînt virtuți reale ale poetului **Pastelurilor,** dar tot ce se deduce din ele sau aproape tot — privitor la creația sa, a celui în care Pillat vede „poetul nostru clasic prin excelență", este mai degrabă o proiecție ideală a unei Poesis clasic — naturale, decît o analiză critică a poeziei în speță. „Simplicitatea clasică a lui Alecsandri — iată dificultatea lui". O mică teorie ad-hoc — ingenioasă și nu lipsită întru totul de temei — explică după Pillat inaderența noastră la poezia lui Alecsandri. Nouă, modernilor sofisticați, ne lipsește — afirmă el — receptivitatea necesară pentru a cuprinde, a trăi „armonia senină, obiectivă și statică a versului lui Alecsandri". Criza spirituală contemporană, dezechilibrul sentimental ne fac mult mai deschiși pentru lirica eminesciană" genială, dar cu adînci surpări de umbre, cu goluri de liniște alături de infinite rezonanțe" decît pentru poezia lui Alecsandri „de a cărui aparentă limpezime generațiile de azi se lovesc ca de un zid de cristal". Obturarea gustului pentru o artă naivă, refuzul simplicității, al unor valori estetice ca grațiosul, barocul, feericul, sînt fapte incontestabile. Comunicăm mai ușor cu tenebrele decît cu lumina a cărei esență ne e străină. Dar dacă Simplul, Luminosul sînt greu penetrabile, teza impenetrabilității lor artistice nu-și găsește o ilustrare convingătoare în „dificultățile" poeziei lui Alecsandri.

Ideea poeziei „dificile" îl urmărește pe Pillat împreună cu corolarul ei : asceza poetică necesară. O triplă asceză, căci poezia este în același timp o artă, o disciplină tehnică și o experiență sufletească abisală. În textul **Ce este Poezia ?** (publ. în **Vremea** 18 ian. 1942), încercînd să definească esența fenomenului poetic, Pillat indică întreita disciplină pe care poezia o presupune : „arta cuvintelor, tehnica versurilor și taina vieții, legate organic laolaltă, cam în același fel cu dezvoltarea firească a unei plante". Fenomenul poetic este, așadar, tridimensional și, în același timp, organic unitar. Insistăm asupra **organicității** poeziei — în viziunea lui Pillat, caracteristica majoră a creației lirice. În acest sens creația este apropiată de „fenomenul biologic al conceptiunii" de o „nevoie vitală" de a produce noul. Legile poeziei sînt asemănate cu legile și ritmurile naturii. Fecundarea, nașterea, „dezvoltarea firească a unei plante" sînt totodată momente ale genezei și maturizării naturale și artistice. Tot de această **organicitate** a poeziei ține și preferințele poetului pentru lirismul **născut iar nu făcut.** Acești termeni îi folosește ori de cîte ori atinge zona poeziei autentice. Astfel vorbind — cu entuziasmul cunoscut — despre lirica lui Alecsandri, el o prezintă în geneza ei „naturală", ca aceea a florilor de cîmp. Poet clasic și poet al naturii (nu poet al fenomenelor naturale ci, oarecum, poet **natural)** sînt noțiuni identice în spiritul lui Pillat, clasicul fiind prin esență natural naiv. Producția unui asemenea poet urmează în mod firesc „ritmul ceresc al anotimpurilor".

Însăși pledoaria lui Pillat pentru cultivarea tradiției își are justificarea în această organicitate a poeziei. Căci, în mod esențial, tradiția este viață organică, este supraviețuire ori resurecție. Ciudat. În textul **Ce e Poezia ?** pe care l-am citat, poetul „tradiționalist" nici nu amintește cuvîntul „tradiție". În schimb vorbește despre caracterul organic al poeziei. De fapt, problema tradiției (așa cum e tratată în eseul **Tradiție și inovație** sau în **Sufletul irlandez în poezie)** pornește de la aspectul dilematic al vieții organice. Sînt — după Pillat — două feluri de vieți : „Una mai adîncă, originală, autohtonă, căci se confundă cu însuși sufletul profund, cu sufletul etnic... ; cealaltă superficială, împrumutată, trăită la suprafața conștiinței, oarecum periferică și străină eului adevărat". Din această dualitate a vieților derivă două tradiții posibile, o tradiție vie, dinamică, creatoare, comprehensivă, corespunzînd vieții adînci și o tradiție moartă, statică, sterilă. De fapt, deoparte e **„tradiția",** de alta **„tipicul".** Felul în care este prezentată această dualitate a vieții amintește dualitatea bergsoniană a duratei și mecanicului, opoziția lui Ludwig Klages între „suflet" și „spirit". Opoziție în spiritul vitaliștilor din prima jumătate a secolului nostru. Tradiția vie e o realitate organică, cea moartă e un formalism abstract. O asemenea opoziție amintește, de asemenea, raportul evanghelic între litera care ucide și spiritul care vivifică.

Imaginea unui Pillat tradiționalist a fost adeseori propusă în opoziție cu modernismul altor poeți ori tendințe poetice ale timpului. Această bipolaritate tradiționalism-modernism ar trebui discutată mai deaproape. S-ar vedea că opoziția se întemeiază, îndeobște, pe false concepte literare, lipsite de validitate categorială. E suficient să ne gîndim la lărgimea, la elasticitatea acestor noțiuni în perspectiva lui Pillat, unul din puținii scriitori care au meditat cu adevărat asupra tradiției și modernității. El separă o tradiție autentică de una falsă, după cum distinge **spiritul modern și modernismul. Spiritul modern** se completează, comunică cu **tradiția** vie, pe cînd **tipicul poate fi identificat cu modernismul,** ca structură, ambele fiind fenomene morbide, „unul de osificare senilă, altul de excrescență infantilă. Tipicul și moda sînt deopotrivă reprobabile. Cu adevărat, revoluționarii artelor sînt vivificatorii tradiției. „De cîte ori un scriitor autentic încearcă să revoluționeze literatura epocii sale, ajunsă prin cristalizarea epigonilor la un punct mort al vieții și al creației artistice — acest novator nu face, de fapt, decît să revină de la o tradiție moartă la o tradiție vie..." Un Baudelaire, un Claudel sau un Valery, considerați de contemporanii lor imitatori drept revoluționari, sînt adevărații păstrători ai tradiției. Pillat nu e nici decum adeptul poeziei care mumifică tradițiile, credințele, folclorul, care repetă șabloane, dar, de asemenea, consideră avangarda modernistă drept o ariergardă. Ca și Eliot care în celebrul eseu **Tradiția și talentul individual** (1919) insista asupra efortului de a **obține** tradiția, ce nu se poate moșteni în mod pasiv, tot astfel Pillat leagă tradiția de inovație : „Măreția unui poet se poate măsura în puterea lui de a întineri și de a duce mai departe, sporindu-o din literă moartă a cărților și transplantînd-o în sufletul viu al vremii, tradiția literară a nației sale".

Tradiția este astfel, revenire nu contenită la o sursă vie, revenire la origine, reintegrarea în cosmos. Mari poeți — Yeats, Rilke, Valery — au înțeles în diverse chipuri o asemenea revenire, dar cu toții sînt integrați într-o tradiție. Poezia lor este în sensul cel mai înalt organic.

Din această organicitate esențială a poeziei decurge apartenența ei la un organism etnic, specificitatea ei națională. Într-un interesant eseu despre **Sufletul irlandez în poezie,** Pillat scrutează o tipologie a Poetului. Sînt două tipuri de poeți : unii „în care vibrează direct sufletul nației sale" și alții care intre sufletul național și propria lor emoție „așază o expresie artistică nouă și individuală". Ambele categorii pot să se revendice de la tradiție, cei dintîi de la aceea folclorică, ceilalți de la o tradiție literară cultă (Burns, Șevcenco sînt exemplari pentru prima categorie, Platen, Mallarmé pentru cea de a doua). Dar sînt și rare figuri sintetice, acei poeți care izbutind să se identifice cu sufletul neamului lor, creează o operă **nouă.** Irlandezul William Butler Yeats este un asemenea poet care dă viață nouă tradiției, e **specific** și **nou** totodată. El nu imită, nu inovează în deșert.

Asemenea poeți realizează universalul în național : coborînd la rădăcinile etnicității lor revelează universal umanul. Tradiția e specifică națională. Iar specificul este cel care conferă autenticitate și, în cele din urmă, paradoxal, universalitate unei opere. Astfel, „o poezie nu poate fi internațională, adică interesantă pentru celelalte popoare, decît în măsura în care se realizează național, în măsura în care ajunge să redea valabil și pentru alții adîncimile propriului său suflet etnic cu toate armoniile sale specifice".

Tezele poeticii lui Pillat privind tradiția vie, specificitatea artei pornesc, deci, dintr-o viziune organicistă asupra poeziei. Legată de ele, avînd aceeași sursă este și teza privind clasicitatea firească a oricărei lirici mari. Am văzut că Pillat e un om al **ordinei,** jinduind după echilibru, într-o vreme critică în care bîntuiau toate dezechilibrele. Toți împătimiții ordinei din istoria culturii europene s-au întors ca spre o epocă a armoniilor edenice spre Elada, spre antichitate. Pillat are acea fervoare pentru spiritul mediteranian care îi unește — sub coloanele unei imaginare Acropole — pe credincioșii clasicității. Ca și Eliot (și el un om al **ordinei),** admiră echilibrul, armonia virgiliană. Îl laudă pe Goethe pentru echilibrul său clasic. Dar știe prea bine — însăși teza sa privind tradiția vie e mărturie — că nu poți fi aproape de spiritul antic acceptînd influența pindarică ori virgiliană. Repetînd clasicii nu obții decît mumificarea lor, de fapt repetă tipare moarte. Ștefan George ori Hugo von Hofmannstahl nu au realizat un nou clasicism german prin imitație ci printr-o experiență vital-esențială, prin „îndumnezeirea trupului și întruparea Dumnezeirii". Clasicul nu este un imitator servil, un epigon, un conservator. Ronsard și poeții Pleiadei atît de îndrăgostiți de anticele litere, au reluat o tradiție vie, regăsind „în sufletul omenesc nemuritoarele lui temelii". Lectura clasicilor e o necesitate sufletească și un spor moral. Clasicismul e un fenomen de fecundare prin conjuncția temporalului cu perenul. O asemenea conjuncție a lipsit literaturii noastre. Noi n-am avut nici o Renaștere, nici o epocă clasicistă. Modelele eterne — capodoperele antichității — lipsind am fost nevoiți să înlocuim tradiția clasică inexistentă printr-o străveche tradiție populară. Pillat face, în această privință, o apropiere între lirica irlandeză și cea românească. Lipsa contactului intim ca spiritul antic cu clasicismul greco-roman explică „primitivismul și prospețimea liricei românești". Dar și — vom adăuga noi — acea nostalgie a clasicismului pe care o remarcăm la atîtea spirite alese ale culturii noastre printre care și acela al lui Ion Pillat.

Mînat de o asemenea nostalgie, el detectează în literatura noastră urme ale clasicității (cf. studiul **Sufletul clasic în poezia română).** Uneori se mulțumește cu depistarea unor lecturi. Poetul e bucuros cînd poate nota că Iancu Văcărescu a avut o „educație clasică". N-au fost străini de clasicele umanități nici Heliade, Cîrlova, Asachi, Alexandrescu. Ideea latinității, întreaga formare a conștiinței naționale stă sub semnul clasicității. Doctrina estetică a lui Maiorescu e o adaptare la poezia română a principiilor estetice ale clasicismului român. Dintre toți poeții noștri, firește Alecsandri se apropie cel mai mult de canonul poetic clasic. Clasicism înăscut la poetul **Pastelurilor,** după cum Eminescu trădează o timpurie fascinație clasică. Duiliu Zamfirescu apoi — pe care Pillat îl admiră — e și el „înzestrat cu un temperament clasic". Într-un articol comemorativ închinat lui George Coșbuc se afirmă clasicismul înăscut al liricii sale. Dar chiar în timpul său, poetul descoperă un nou clasicism care apare în literele române, manifestîndu-se printr-un nou stil liric. Voiculescu (plecat de la tradiție), Adrian Maniu, Blaga (întorși la ea), Arghezi, Barbu (poeți „de expresie nouă") ar fi principalele voci în concertul acestei noi epoci clasice. Pillat reduce însuși romantismul românesc (și, mai mult decît atît, romantismul popoarelor mediteraniene la care se adaugă și cel francez) la o mișcare de renaștere în interiorul clasicismului. Opere cu conținut ideologic romantic din literatura franceză sînt de fapt opere clasice travestite. Tot astfel — dar în alte împrejurări — romantismul românesc e — în realitate — o renaștere, caracterul său esențial fiind acela al unui clasicism. Într-adevăr, romantismul românesc nu e o deshumare a evului mediu, nu e o reacție la raționalismul excesiv clasicizant. Romantismul românesc e „o liberare a poporului nostru în spirit și în fapt din bezna Evului Mediu Oriental", e opoziția spiritului literaturii naționale în fața spiritului retrograd al literaturii greco-anacreontice. De altfel — tează interesantă din eseul **Romantismul românesc** — românii alcătuiesc un „popor de esență clasică".

Atingem zona centrală a reflexiilor lui Pillat în jurul fenomenului poetic. Iată o frază care poate trece ușor neobservată, în articolul **Vasile Alecsandri, poet al pămîntului și al sufletului românesc** (1930) : „Acolo unde crezi că nu e nimic, — acolo începe totul". Autorul discuta despre acea pseudo-claritate, acea impresie de facilitate pe care o lasă versurile cele mai desăvîrșite, acele versuri despre care Henri Bremond spunea că poezia pură circulă în mod misterios prin ele ca un fluid inefabil. Partenogeneză poetică. Naștere feciorelnică a lirismului. Puritatea e identică cu o apariție **ex nihilo,** cu o nevinovăție esențială (ar spune Hölderlin) a poeticului.

Pillat utilizează adeseori acest concept al **poeziei pure.** Evident, influența bremondiană. Dar, remarcăm la poetul nostru un mod de a considera poezia pură, diferit de acela al suavului abate. Pentru Pillat „astăzi problema poeziei pure e problema poeziei, față de viața modernă, față de roman și de cinematograf, — care nu sînt decît oglinda credincioasă a acestei lumi..." Poezia, ca atare, are un statut propriu în cetatea modernă. Diversele modalități ale exprimării artistice sînt placentare la realitatea acestei lumi. În sfera lor operează o estetică a mimesis-ului, a oglinzii. Prin puritatea poeziei Pillat înțelege, înainte de toate, o segregare a ei. Poezia se constituie printr-o ruptură. De aici, tendința ei spiritualistă. „Poezia nouă caută o eliberare din legile materiei în domeniul spiritual ; în spatele fenomenului trecător, ea caută forma eternă — **die Urform** — forma pură..." Platonism estetic, desigur. Puritatea poeziei ține de natura ei formală. Formă înțeleasă ca un arhetip, o formă originară. Pillat înțelege prin poezie pură o tendință a poeziei din toate timpurile, dar conștient abia din timpurile moderne, spre esențe, spre idee (platonică) sau, spre durată pură **(la durée pure** a lui Bergson). Textul următor e elocvent : „Poezia pură... caută să prindă conceptul curat al ideii, al sentimentului, al senzației, **prin** și **peste** materie și spațiu, în suflet și în durata bergsoniană". Puritatea e asociată cu fluxul conștiinței, cu scurgerea muzicală. Poezia pură tinde spre muzică. Întîlnim aici acel „reprendre à la musique leur bien" al lui Valéry. Dar nu numai muzică. Poezia pură e efuziune lirică, exclamare. E un ecou din estetica expresionistă a țipătului, în această notație pe marginea poeziei lui Rilke: „E o poezie pură fiindcă e o singură exclamare, o singură efuziune lirică de o intensitate rară". Mai aproape de teza ortodoxă a lui Brémond sînt afirmațiile pe care le face Pillat privitor la „poezia pură" valeryană : „nedespărțită de muzica, de armonia cuvîntului golit de înțelesul său rațional, superficial, dar păstrînd „inefabilul" — neexprimabilul sufletesc care-i face magica puritate". În acest sens, conform canoanelor lui Brémond, Pillat va vorbi de poezia pură a liricii eminesciene **(Eminescu în poezia pură** — 1930). Efortul lui Brémond, acela de a distinge între pur și impur în poezie, e continuat de Pillat care, în textul **Ce e Poezia ?** caută să reveleze esența poeticului, prin opoziția verbului poetic și al celui prozaic. Poezia, spre deosebire de celelalte arte, utilizează materia lingvistică, cea mai banală, cotidiană, avînd rosturi certe utilitare. Dacă în proză această finalitate — a comunicării, a relatării — se păstrează, în poezie „și numai aici, cuvintele își reiau libertatea și minunea primei lor întrebuințări". Obsesia originarului, a necreatului își face din nou apariția aici. Verbul poetic își este sieși suficient, se propune pe sine. De aici „noutatea" sa funciară. Noutate analogă cu cea a naturii în permanentă renaștere. În poezie, cuvintele „reînvață sunetul pururi nou al apelor și al frunzelor". Poetul creează cuvîntul cu virtuți magice. E dincolo de momentul utilitar al vorbirii sau, mai exact, dincoace, într-un veșnic început al cuvîntului. Dar, poate, acest început nici nu e în cuvînt, ci în tăcere. Despre tăcere, însă criticul nu vorbește în eseurile sale. El lasă cuvîntul poetului care în **Poeme într-un vers** ne spune : „Nu vorbele, tăcerea dă cîntecului glas".

Nicolae BALOTĂ

Cîteva indiscreții autografe

Dedicația autografă pe o carte nouă a încetat în ultima vreme să mai fie o parte din creația autorului, „autografele" devenind simple formule translative. Un studiu al „autografelor" date de cîțiva mari scriitori poate duce ușor la concluzia că a existat cîndva o asemenea „specie" literară. Dar cum nu intenționăm să facem aici un studiu în toată puterea cuvîntului, transcriem cîteva „autografe" care pot constitui un fel de început pentru o asemenea cercetare.

Tudor Vianu, cu ținuta lui solemnă, de-o seriozitate profund intelectuală, cultiva autograful ca un fel de destindere spirituală, ca o evadare din corsetele solemnității. Lui Ion Marin Sadoveanu, pe Dicționarul de maxime *îi scria aproape în ton antonpannesc, în 20 iulie 1962 :*

Dînd, de-ale mele, cărți mai multe,
Mi-am zis că poate n-or să mă
asculte
Și n-oi atinge timpul viitor.
Am luat cîtuci din spusa tuturor
Și zugrăvindu-mă pe mine-n ea,
Din cărțile sorbite pic cu pic,
Făcui din ale altora pe-a mea.
A fost nevoie de așa ceva ?
Răspunsul îl știi tu iubit amic !

TUDOR VIANU

Pe volumul Studii de literatură universală și comparată, *ediția II-a, esteticianul se adresa, într-un fel de maximă interogativă lui Șerban Cioculescu :*

Bogatul fruct îl coace vara.
Stă doldora-n amicu și pică ;
Își plînge ramura povara.
Chiar dacă ușurată se ridică.
Voi înflori mereu în raft libele
A tale și-ale mele spre lumină,
În urmă anii mei în ele.
Dar cugetarea asta e senină ?

T. VIANU

București 12 noiembrie 1963[1])

Acest fel de a fi boem, practicat de Tudor Vianu, de altfel foarte postural, e poate o contaminare din prietenia lui cu Ion Barbu care pe o Notă asupra lucrărilor științifice, *în 27 aprilie 1940, îi mărturisea :*

„Numărul lucrărilor mele ar fi fost îndoit dacă nu te-aș fi cunoscut Tartare Tudor ! Dar dacă ăsta e prețul marii tale prietenii, l-aș fi plătit și astăzi și aș mai da încă și pe deasupra.

DAN[2]

Cu totul alt ton are autograful lui Barbu pe Joc-ul secund *trimis lui G. Călinescu :*

„Din partea celui «capabil chiar» de prietenie, o caldă și nebunească îmbrățișare.

ION BARBU
25 iunie 1930[3])

Cîteva din autografele păstrate de G. Călinescu sînt interesante și pentru studiul temperamentelor marilor scriitori cu care a fost în contact. Astfel Camil Petrescu, pe Transcendentalia, *îi scria în 1931 :*

„Lui G. Călinescu, critic detestabil, pamfletar neegalat, scriitor de geniu, cu profundă afecțiune.

CAMIL PETRESCU"[4])

Tudor Arghezi îi comunică reflexii foarte generale și incolore, voit formale, pe un exemplar de lux din ediția definitivă a Versuri-*lor :*

Domnului Gh. Călinescu
pentru mintea, pentru pana și pentru însufletirea autorului,

T. ARGHEZI
1936 mai)

Dar rîndurile noastre sînt numai un început de panoramă literară și o pledoarie pentru această specie devenită formală și formalistă.

M. EMILIAN

1). Autografele lui Tudor Vianu (inedite) copiate din expoziția comemorativă organizată de Biblioteca Academiei în 1966.
2). Textul inedit : originalul în arhiva Tudor Vianu
3). Textul în Biblioteca lui G. Călinescu
4—5) Ibidem

breviar

IOANID ROMANESCU
Aberații cromatice

Aberațiile *lui Ioanid Romanescu sînt în fond obsesii lirice sau vicioase melancolii, fie chiar cromatice. Față de primele sale volume* (Singurătatea în doi și Presiunea luminii) *cartea „aberațiilor" e mult mai cursivă. Un suprarealism, am zice clasicizat, cu logici topite la temperaturi indescifrabile, constituie fondul pe care se conjugă exercițiul spontan al cuvintelor :* Eu mi-am trăit statuile / pe ghiață / izbindu-se alcolic și scînteind lunar de-un vînt mocnit / în ierburi, / din mine vor rămîne doar pietre de hotar // am fost o blasfemie necesară / un înger policrom la porțile zidite / mă va schimba o noapte-n motivul capital / și-n templul gurii mele — popoare de termite.

O poezie ca Șalul alb *definește un poet format, stăpîn pe cuvinte dar mai ales pe neliniștile din carnea cuvintelor. Iubita, cețoasă ca o metafizică, e rugată să treacă „prin spaima vieții fantomatice" și să-l uite „pe cel plecat să mai rămînă". Într-o aberație protoamibă poetul suferă „de Toulouse-Lautrec", în alte, inversă, e „editor de nuntă albă, mesajîndu-se în sine" undeva există o „culoare Van Gogh", într-o lume în care „îmbătrînim, se face ziuă asupra multor inapoi", viața se ridică „la puterea N" există în viață și „o moarte necesară" și-o „lupă pentru masca din urmă" sau chiar „un secol în care moartea e artă" etc. Aceste idei lirice, exprimate într-o voită confuzie sintactică, prin eliminarea virgulelor, dau impresia unei osmoze ideatice care certifică posibilitățile lui Ioanid Romanescu de a-și capta obsesiile, dar îl și apropie, într-o privire superficială, și de poezia la modă.*

Nu pledăm prin această observație pentru o logicizare a dicteului său liric, ar fi o recomandare ilogică pentru logica jocului pe care o cultivă poeții tineri, unii numai mimînd Ioanid Romanescu nu mimează, dar pentru că foarte mulți mimează sîntem înclinați să-l suspectăm. Criticii se exprimă adesea că există o „inflație" poetică, după unele păreri un fenomen negativ care îngreunează selecția, după altele, tocmai prin posibilitatea de comparare, un stadiu bine venit. Recent în nr. 7 al Luptei de clasă *se punea problema unei lipse de stil, impas la care a ajuns poezia tocmai din cauza poeților mimanți lipsiți de cultură, de experiență artistică și mai ales conduși dadaiste de ideea de a face transcrieri dadaiste de mult căzute în desuetudine.*

Talentul lui Ioanid Romanescu și mai ales sensibilitatea sa îl detașează în acest context și o surdină asociată pozelor și nevrozelor „făcute", neautentice pe care le afișează uneori, l-ar apropia mai mult de el însuși, de spleenurile sincere ale dialogului său interior : Prima ninsoare a țopit între sînii / femeilor sărutul străin / ochiul poetului se scurge în sus / prin cimitir cineva trece pe cărările cîinilor / la prînzul de noapte...

GH.IONESCU GION
Versuri

La antipodul poemelor lui Mihai Constantinescu, cu modalitate estetică de ordinul interferențelor *se plasează* Versuri-le *actorului Gh Ionescu Gion. Poezia violonistului era interferată.. dar nu saturată de valori muzicale,* Versuri-le *actorului sînt teatrale în sensul necompromis al noțiunii fiind declarative și confesive, avînd gestică dramatică [illegible] într-o rampă impresionistă. Un exemplu tipic e poemul de la pag. 149 :* Oricît de dulce e această plajă / Și golful ocrotit și primitiv / Și oricît de mult ciolanele ne dor, / Sus ancora și să fugim din vrajă. / Chiar dacă uragan e tot înaltul / Sau dacă ne aflăm în ziua a șaptea, / ca nu cumva să ne ajungă noaptea / Pe-un continent descoperit de altul.

Liniștea poemelor lui Ionescu Gion se realizează printr-un parnasianism impresionist, ușor livresc. Volumul pare, în acest context, un jurnal intim ; chiar o anumită punere în pagină a poemelor ne indică această metodologie lirică : nu există titluri de poeme ci numai niște pseudo titluri marcate prin sublinierea primului vers.

Dacă poezia multor contemporani se bazează pe jocul liber al sentimentelor, uneori stilizate prin sublimări pînă la oniric, la Ionescu Gion ne întîlnim cu o alchimie logică, cu o febră lucidă, cu voluptatea emoției exprimată numai cu o ușoară fardare : Să vină iarna aspră de la poli / Să vină gerul cel adevărat / Să-mi spele înălțimile de boli / Să-mi plîngă ochiul cald și înghețat // Să-mi plîngă ochiul cald adînc mișcat / De-un ger ce pe la noi nu are nume, / Și cît va fi o lacrimă pe lume / În lume Paradisul nu-i uitat.

Registrul său poetic nu e lipsit însă și de exerciții lucide ce amintesc, într-un fel, horele lui Arghezi :

„Ce fericită-i soarta mea / Tra-la-la-la, tra-la-la-la / Că plin de viață voi crăpa / Tra-la-la-la, tra-la-la-la".

Mai supărătoare sînt izurile etice, micul aforism sau mica sentință lirică sentimentală cultivată cu dexteritate de altfel.

Comentariu picturol fără convulsiuni al iernilor își găsește în Ionescu Gion un pasionat care utilizează cu voluptate contrastul : peisagist de rafinament maturist și mai puțin autor de stampe poetul își creează singur decorul amabil în care se joacă scenete cromatice inegale din care lipsește însă drama cuvintelor.

LIVIA MĂNESCU CHIRIACESCU
Ochi de pisică

O acalmie cromatică, o neconvingătoare insistență metaforică, caracterizează versurile acestei cărți inegale. Unele poeme sînt mici bucăți epice, de-un goliardism disimulat.

Exupery a scris că pe-o planetă / Trăia un busioessman original / Care păstra într-un registru, la casetă / Întregul firmament astral (Un Businessman). *Altele sînt poeme fluviu, aluvionare, ce amintesc o modă poetică a anilor 1945 — 1947, anii în care poeta debuta.* Începe Poemul lung pe care mi l-ai cerut vamă poeților tale / La picioarele mele doarme iepurele vecinului care-a murit. / Iepurele alb pe care l-am mîngîiat o vară-ntreagă... (Poemul lung).

Volumul începe cu poemul Echilibristică majoră, *se pare că acest titlu de poem definește simbolic poezia de azi a Liviei Chiriacescu.*

LECTOR

DOCUMENTE

VASILE PÂRVAN
tînăr

Cele mai multe studii și cele mai întinse, apărute pînă acum, au fost dedicate operei istorice a lui Vasile Pârvan, urmărindu-se, în perspectivă, aportul său deosebit în dezvoltarea științei istorice românești, și, desigur, în subsidiar, în dezvoltarea culturii românești; i s-au atribuit acestui frămîntat creator „de congregație spirituală calvină" cum îl caracteriza Tudor Arghezi [1]), contribuții în domeniul sociologiei, filozofiei (cu privire specială asupra filozofiei culturii și pedagogiei), economiei și poeziei. Dar în toată această bibliografie critică, cu mici excepții, activitatea de stimulare a culturii românești și mai ales biografia sa, au rămas un permanent subsidiar.

Ca o contribuție la această biografie viitoare redăm o parte din corespondența lui Vasile Pârvan cu Ion Bianu, directorul de atunci al Bibliotecii Academiei Române. La 19 iunie 1903, studentul Vasile Pârvan a fost numit funcționar („scriitor") la Biblioteca Academiei, „Secția manuscriptelor". Într-un certificat din 27.XI.1904, semnat de Dimitrie Sturdza, secretarul general al Academiei (mss. cota II 7710) se arată că viitorul istoric „s-a îndeletnicit în orele sale libere cu lucrări științifice pentru care a arătat competență și tragere de inimă". În 1904 și-a luat licența în istorie și și-a trecut examenul de capacitate ca profesor secundar, specialitatea limba latină și istoria. Deși în liceu nu fusese un studios remarcat (cu excepția premiului acordat de Societatea Tinerimea Română), în timpul facultății, la examene și seminarii, ca și în lucrările de întocmire a Catalogului manuscriselor românești de la Biblioteca Academiei, uimește prin cunoștințele de limba greacă, latină și istorie antică. La propunerea lui Dimitrie Onciul, Universitatea din București îl trimite să-și continue studiile la Jena, Breslau și Berlin. Din Germania îi scrie în repetate rînduri lui Ion Bianu pentru care păstrează o afecțiune aproape „fiiască", așa cum se exprimă într-o scrisoare.

Corespondența cu Ion Bianu relevează stilul de muncă, perseverența și seriozitatea, într-un cuvînt profilul moral al viitorului savant și literat. Relevează de asemenea o latură mai necunoscută a sensibilității lui Ion Bianu, socotit de unii comentatori un distant. În plus, biografii vor găsi aici date inedite legate de viața și opera lui Vasile Pârvan.

Ne întîlnim, de asemenea, cu un Vasile Pârvan confesiv, cu efluvii stilistice aproape goliardice, dar și cu izvoarele stilului său academic și clasicizant de mai tîrziu pe care G. Călinescu le considera de esență lirică fascinantă.

Primele scrisori cuprind și un scurt istoric al Indicelui *de nume și al* Indicelui cronologic *pe care Pârvan l-a întocmit la primul volum al* Catalogului *de manuscrise românești (1907). Chiar în* prefață. *Ion Bianu îi mulțumește fostului său colaborator :* „Indicele *amănunțite de la sfîrșitul volumului au fost făcute de Dl. Vasile Pârvan care se află acum pentru studii de istorie antică la Berlin, de unde trimite aiît de luminoase lucrări despre istoria patriei noastre în epoca romană"* [2]).

Scrisorile sînt reproduse în ordine cronologică, cu respectarea grafiei textului original; comentariile și explicațiile editoriale, ca și cotele Bibliotecii Academiei, le-am dat în subsol.

Emil MANU

[1]) *Tudor Arghezi.* Lume veche, lume nouă. *1958, p. 230—231.*
[2]) *Ion Bianu :* Catalogul manuscriptelor românești. *Tom. I, Nr. 1—3000, București, 1907,* Prefața, *p. VIII ; Indicele p. 654—746.*

CORESPONDENȚĂ INEDITĂ cu ION BIANU

Stimate Domnule Profesor,

Ajuns cu bine la Jena, pe ziua de 22 Dec. n-am mers la Facultate să mă înscriu. Spre norocul meu secretariatul funcționa încă ; — cursurile fuseseră închise încă de mai înainte. Aducînd scuza că am suferit de boala numită aici Lehramtsponfung pînă în Decembrie, și că deci din această pricină am întîrziat, am reușit ca pe ziua de 31 Dec. să fiu inmatriculat — neperzînd astfel semestrul.

Prof. Schrader e bine, sănătos. Am avut o scrisoare la el de la I. Bogdan. Scrisoarea Dv. către d. căpitan Sturdza n-am putut-o folosi și dacă vă voi spune de ce, sînt dinainte sigur că-mi veți da iertare. Duminecă după ameazi, în ajunul plecării trebuia ca la 4½ să merg la d. Sturdza. Înainte de aceasta însă trecui pe la d. Evolceanu să-mi iau rămas bun. D. E. însă nu-mi dădu drumul, ci reținîndu-mă și la masă, mă opri pînă — închipuiți-vă — aproape de 9 seara. Și eu încă nu fusesem la d. Bogdan. Am alergat atunci să-mi iau rămas bun și de la d-sa și cu acest prilej îmi dădu și un bilet către Schrader. Astfel nu mai aminai plecarea, căci țineam să ajung cît mai repede spre a mă putea înscrie.

Cu acestea, și cu mențiunea că acum învăț pe capete nemțește, cred că pot încheia primul raport pe care la plecare i-ați poruncit să vi-l fac, cel puțin lunar, al Domniei Voastre mai mic, Vasile Pârvan.

Jena, Lutherstr, 24 1
2 ian. n. 1905

(C. 58846. Biblioteca Acad. mss.)

Stimate Domnule Bianu,

Precum vedeți al doilea *raport*, al meu a cam întîrziat. Vina nu-i a mea. Nu voiam să vi-l trimet fără „anexe". Și tocmai pentru că aceste anexe au luat o proporție mai mare decît credeam, bietul raport a întîrziat.

De altfel, tare mi-i frică să nu am ce vă spune. Că am făcut excursii pe la Weimar și Altenburg, că am vizitat Colecții și Muzee, că acum o rup binișor nemțește, că n-am neglijat de fel nici ocupațiile cu anticăria, — sînt lucruri cari mai mult sau mai puțin se pot și subînțelege ; noutăți propriu zise n-am a vă comunica.

Într-o vreme mă apucasem să scriu cîte ceva pentru „Voința". Primul articol a apărut ; al doilea s-a prăpădit pe drum — că de, nu-i de glumă de-aici pînă la București — ; al treilea și următoarele așteaptă să fie sau, mai exact, să nu mai fie, scrise.

Trecînd la anexele acestui raport, *Tabelele alfabetice*, adică, la *Catalog*, țin să vă rog un lucru : după ce li-ați cerceta singur și-ți da afară din ele ce-ți crede că-i de prisos, dați corectura lui Lapedatu, ca la orice tabelă de mărunțișuri istorice, un istoric e mai în măsură a controla și diferitele chițibușuri, pe care eu aici, fără nici cea mai mică cărticică de istorie românească eram în neputință de a le controla. Vă rog de aceasta, deoarece *filologul* Caracaș cred că nu m-ar putea înlocui cu succes *și* în această verificare.

Eu nu mai stau aici în Jena decît pînă la 8 Martie st. v. Așadar de la această dată înainte trebuie să așteptați noua mea adresă din Berlin, dacă doriți a-mi comunica ceva. Trag nădejde să vă pot trimite chiar înainte de plecare și *Tabelele cronologice* la *Catalog :* în orice caz le veți avea și pe ele în cel mai scurt timp posibil.

Cum veți primi *indicele* pe care-l expediez acum, odată cu această scrisoare, puneți, vă rog, pe cineva să-mi răspundă de primire : nu de altă, dar îi duc grije pînă l-oi ști ajuns.

Al Domniei Voastre devotat
Vasile Pârvan

Jena, 21 Februarie, st. v. 1905
Lutherstrasse 25 I

(C. 58847 — Bibl. Acad. mss)

Stimate Domnule Profesor,

„Însfîrșit", vă trimet și indicele cronologic la *Catalogul Manuscriselor :* cîrpit, peticit, murdar, ca vai de capul lui. Desigur de cîte ori v-ați adus aminte de mine acum în timpul din urmă, un sentiment de groază amestecată cu rezignare v-a cuprins față de cel mai leneș și mai nerecunoscător individ nu numai de pe suprafața Europei, dar chiar a globului terestru : supt iscălitul.

Și acuma însă cred că-mi veți ierta întîrzierea și anume pentrucă eu nu sînt decît indirect vinovat de ea. Precum știți în fiecare primăvară ochii mei se pun în grevă : fie că-i la modă, fie că în adevăr sunt nemulțămiți de stăpînul lor. Deși ceva mai tîrziu, totuși și în acest an n-am lipsit de la... datorie (așa-și înțeleg ei datoria !), și iată-mă constrins... etc. Căci ce să mai continuu răpindu-vă vremea : știți de-acum ce vreau să spun.

Cu privire la însuși corpul delictului am de observat următoarele : Indicele cronologic, așa cum se prezenta în fișe, era un monstru. Pentru anume ani, în secolul al XIX-lea, mai ales, sute de fișe, multe cu aceeași dată de lună și zi și care în fond spuneau cam același lucru.

Atunci, cu toată durerea inerentă acestor operațiuni, am *asimilat* și *fusionat* cu cea mai mare „diligență" tot ce era fără folos pentru cercetători sau de prisos, și am ajuns la proporțiile *ceva* mai modeste ale celui alăturat. Dacă în opera de *cîrpaci* cronologic am fost și pe placul Dvoastră, să-mi scrieți. În orice caz, sper că-mi veți răspunde de primirea lui. Îi port grija, mare lucru, nu altceva. Un așa odor mai rar. Mai ales cînd îl veți deschide o să vă puneți mîinile-n cap de frumos la față ce e.

Dar iarăși, Vă cer iertare și pentru aceasta, și rămîn al Domniei Voastre,

devotat,
Vasile Pârvan

Berlin N
Invalidenstrasse 105 III, L.
4 april. s.v. 1905

Paști fericite !!
V. Pârvan

(C. 58.848 Bibl. Acad. mss.)

Stimate Domnule Profesor,

Vă rog iertați-mi îndrăzneala de a vă fi trimis D-voastră această petiție pentru d. Haret, în loc s-o trimet la Minister. Știți însă vorba că pînă la Dumnezeu te mănîncă sfinții : ea se potrivește și la ministerele noastre : pînă la Ministru te așează, cum le place, domnii copiști, subșefi de birou etc. Mai ales dacă au vreun prieten pe care vor să-l servească. Procedeul probabil că-l știți și Dv : opresc înregistrată o bucată de vreme, ori chiar fac pierdută petiția „adversarului" și treaba e pe jumătate făcută pentru client. Și eu personal am încercat acest tratament.

M-am gîndit dară că dacă V'oiu ruga frumos (cum zic Ardelenii), n-o să-mi luați în nume de rău îndrăzneala și o să fiți așa de bun să faceți să ajungă petiția mea direct în mîinile d-lui Haret.

Cît privește vreo vorbă bună a Dv. ca Begleit-Schreiben al petiției mele, aceea va rămîne la aprecierea Dv. Lucrul însă stă așa : ceea ce cred e un drept și formal și de fapt (anume ca să nu mi se dea orele mele altuia sub cuvînt că eu prin suplinitorul meu nu le îngrijesc bine)... [3])

Cît privește călătoriile archeologice în Grecia și prin țările Apusului, cu colecții mari de antichități, aceea atîrnă de bunăvoința d-lui Ministru, căruia, de aici, la 1 Martie st. n. îi voi înainta o petiție-memoriu, rugîndu-l să-mi acorde o subvenție științifică în felul celei avute de d. Murnu. Ce să fac dacă Universitatea din București a socotit că unui pierde vară ca mine nu trebuie să i se prelungească bursa pe cît a cerut-o (și pe cît se dă chiar celor ce au și călătorii de făcut) adică pînă la cinci ani și a crezut că mi-s prea mult patru ani (respectiv 3½) și pentru studii și pentru călătorii ? Dacă d. Ministru îmi va da ajutorul vom lucra cu toată sîrguința, ca să nu-i pară rău de banii dați, dacă nu, voi face și eu ce-mi va fi cu putință față de lipsa de mijloace, ca să nu fie zadarnici anii de studii trecuți aici în Apus.

Al Domniei Voastre devotat
Vasile Pârvan

Totodată vă vestesc că o să vă mai supăr odată cu o altă petiție către d. Ministru. Dacă vreți să scăpați de mine, puteți încă de pe acum să-mi exprimați supărarea Dv. Și anume trebuie să cer prelungirea concediului pe un an și aprobarea aceluiași suplinitor ca pînă acum : punctul al doilea (colosal de important pentru mine), deși drept, *poate* fi neținut în seamă. Ca să fie deci ținut voi apela atunci iară la aportul D-voastră.

Mulțumindu-vă dinainte pentru toate, rămîn al D-voastră devotat

Vasile Pârvan
băiet de treabă

Berlin 20 mai st. n 1907
(C 58.849 Bibl. Acad. mss.)

Stimate Domnule Profesor,

Anul acesta 1907/1908 n-am avut noroc. Am venit în vară în țară să mă îndrept de reumatism și mai rău m-am îmbolnăvit. Întors la Berlin, cînd îmi era lumea mai dragă și lucram mai cu spor, a venit o vreme strașnic de rea și reumatismul m-a atacat din nou așa de violent încît în ultimul timp, la Berlin, nu mai vedeam aproape de fel cu ochiul stîng, care, cum știți, totdeauna a suferit mai mult din pricina boalei. A trebuit astfel să fug, nu să plec, în Italia. Aici îmi merge iară bine și am reînceput lucrul. Deși nu cu aceeași intensitate cu care l-aș fi făcut dacă aș fi fost deplin sănătos [4]).

Aici va trebui să stau pînă se face iar cald la Berlin, adică pînă prin Mai. Sper să pot isprăvi pînă atunci cu lucrarea despre negustorii romani care nu-mi va servi ca teză decît cu un capitol al ei rămînînd ca întreagă — e o lucrare mare — se apără apoi subt altă formă [5]) Dacă nu vor interveni complicații cred că dau și examenul de doctorat, la Berlin, în vară.

Roma, 31 Ianuarie
st. nr. 1908
Via Venti Settembre 98-B
Pensione Wilma (adresa e stabilită!)

(C. 58850. Bibl. Acad. mss)

Stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din inimă pentru părinteasca scrisoare cu care îmi răspundeți la trimiterea petiției și memoriului către d. Ministru și pentru binevoitoarea intervenire. Cît privește sfaturile de îngrijire a sănătății mele șovăitoare. Vă voi spune numai un lucru : pornirea internă spre creație desvoltă pînă la cea mare intensitate viața pur sufletească — încurajarea silințelor de către acei cărora ele le fac plăcere ori chiar le folosesc deșteaptă și grija pentru o viață trupească mai îndelungată spre a răsplăti acele încurajeri ori speranțe ale lumii pentru care trăim. Prin urmare, atîta vreme cît puținul pe care-l fac va găsi aprobare, voi căuta să mă țin în bună stare ca să fiu cît mai multă vreme folositor țării mele. Nu-i așa că sînteți mulțumit cu acest răspuns ? Căci slavă Domnului, dacă n-am o răsplată zgomotoasă a silințelor mele, am o alta mult mai trainică, a dragostei, ce-mi poartă cei citiva foarte puțini, cari au nădejde în mine.

Acum trăiesc intens și trupește. — căci e clipa splendidă a Italiei care mă întărește — și sufletește, căci *retrăiesc* vremurile despre care odată voi avea să vorbesc tinerimii noastre studioase, cu atît mai mult foc și cunoaștere de aproape, cu cît voi învăța mai mult, chiar din cartea vremii și faptelor învecinicite ale oamenilor vechimei.

Cînd vă scriu acestea, am pe masa de lucru o întreagă literatură asupra *catacombelor* pe care zilele trecute am început a le vizita sistematic.

Antichitățile pagine din care pleacă cele creștine le-am văzut deja în linii mari de mai înainte.

Cu fiești mulțumiri rămîn al Domniei Voastre devotat

Vasile Pârvan

19 Martie s.n. 1908
Roma Via Venti Settembre 98-B
Pensione Wilma

(C. 58852 Bibl. Acad. mss)

Cel mai vestit băiet de treabă din Dacia Traiană a luat *licenza cum laudae* doctoratul la Universitatea din Berlin, mînaș findu-i profesorul Conrad Cichorius [6]). Cu multă plecăciune și închinăciuni vă aduce dar la cunoștință fericitul eveniment, al Domniei Voastre devotat,

Vasile Pârvan

7 decembrie 1908
P.S. De Crăciun sosește și teza proaspătă de la tesar. [7])

V.P.

(C. 58853 Bibl. Acad. mss.)

Stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din inimă pentru căldele urări ce-mi trimiteți. Cum voi avea acum iară timp mai mult, ca să mă ocup și cu antichitățile noastre, pe care în ultimul an a trebuit să le mai las la o parte, aș vrea să știu de la Dv. dacă în cazul că aș vrea să trimit ceva la Academie pentru Anale, pot avea nădejdea de a scăpa cu bine printre și din ghiarele știutului balaur...

Lucru e pentru mine de cea mai mare însemnătate, căci ca să mai tipăresc pe cheltuiala mea, cum am făcut pînă acum, nu mai merge : deja acum trebuie să împrumut bani de la prieteni ca să pot tipări teza. Revistele, unde să tipăresc măcar în fragmente studiile mele, nu avem. Așa că în afară de Anale, nu văd alt loc unde. DACĂ TREBUIE CA ÎN ADEVĂR SĂ LUCREZ CEVA DEPARTE, ier nu să mă pun la îngrămădit pot tipări ceva.

Eu voi spune că de ce nu scriu în nemțește să public aici : apoi fiecare țară își [illegible] pe ÎN ȘTIINȚĂ interesele ei. Și cu dorința că Nemții nu scriu mai nimic despre Răsărit, pe cînd Englezii numai asta fac. Un articol despre antichități de-ale noastre l-ar aștepta cu anii pe la revistele de-aici și LA URMĂ N-AR FI CITIT DE NIMENI — pe cînd la noi fiecare dorește să afle cît mai lămurit despre amănuntele lucrări...

Nu mai insist dacă, căci știu că sînteți de aceeași părere cu mine. Și totuși mă gîndesc la altfel lucruri bune pe care aș mai vrea să le faceți pe lîngă cele ce vă e încădut să faceți și nu puteți din pricina celor răi. De aceea vă și întreb încă dacă credeți că e bine să trimet ceva la Academie ori nu : D-voastră singur îmi puteți spune ni știut și sincer ce pot și ce nu pot să fac acum — poate chiar numai cu stîlnă — în țară.

Cu dragoste, al Dvoastră devotat
Vasile Pârvan

16 Dec. n. 1908
Berlin N., Elisastrasse 75 III

N.B. Concediu în străinătate am pînă la 1 septembrie 1909 ; bani nici pînă la 1 Ianuarie 1909. Și totuși destul de idealist să cred că nu va trebui să mă întorc în țară înainte de ce să se fi isprăvit concediul.

V.P.

(C. 58. 855 Bibl. Acad. mss)

București, în 5 Noembrie 1908
Stimate Domnule Profesor

Luni, 9 noembrie c., ora 11 a.m., voi deschide, în calitate de profesor suplinitor, cursul de istorie veche, cu o prelegere despre „ISTORIA CULTURALĂ ANTICĂ : natura, izvoarele, metoda și problemele ei".

Permițîndu-mi a Vă aduce aceasta la cunoștință, adaog că m-aș simți foarte onorat de prezența Domniei Voastre la lecția mea inaugurală.

Cu deosebită stimă,
Vasile Pîrvan [8])
Iuvr 95
(C. 58. 856 Bibl. Acad. mss)

[3]) *După trecerea examenului de capacitate din 1904, Vasile Pârvan fusese numit profesor în învățămîntul secundar ; în timpul studiilor din Germania ceruse concedii „pentru studii" și lăsase un suplinitor la catedră.*
[4]) *În 3 febr. 1908 îi scrie din Roma și lui Bogdan-Duică : „Boala mea m-a împiedicat de a vă trimite și cîte ceva pentru Revistă. Aici îmi merge mai bine. Și sper să pot iar lucra în același tempo ca mai înainte". (Biblioteca Academiei).*
[5]) *Titlul tezei de doctorat: Die Nationalität der Kaufleute im romischen Kaiserreiche (Naționalitatea negustorilor din imperiul roman), apărută în 1909, e o lucrare de autoritate în acea vreme, pentru care V. Pârvan a fost numit de colegii săi germani „der kleine Mommsen".*
[6]) *Conrad Cichorius, cunoscut arheolog și epigrafolog german, profesor la Universitatea din Berlin, cu care Vasile Pârvan și-a susținut doctoratul.*
[7]) *Stilul e aproape goliardic, fapt ce confirmă intimitatea dintre Pârvan și Bianu. Alt ton, mai puțin intim, are scrisoarea din 2 ianuarie 1909 către Dimitrie Onciul :*

„Tipărirea tezei, singură, mă costă 500 de mărci. Dacă Universitatea nu-mi poate da decît atît, nu încerc a mai cere și cele 300 de mărci, taxele pentru examen. În orice caz vă spun Domniei Voastre, să știți, că după 1 oct. 1908, cînd mi-a încetat bursa, am trăit și am putut plăti primele taxe, numai din economiile făcute înainte, deși în primăvară făcusem călătoria de trei luni în Italia. Asta ca să fiu ferit de imputarea că am făcut cumva lux pe aici" (C. S. 56 (1—7)/XXI).
[8]) *Anul 1909 e plin de evenimente în biografia lui Vasile Pârvan. Face călătorii de studii în Anglia, Franța, Italia ; este numit profesor titular la Gimnaziul* Ștefan cel Mare *și la* Liceul Internat *din Iași ; primește premiul „Adamachi" al Academiei la propunerea lui D. Onciul, pentru lucrarea* M. Aurelius Verus Caesar *și* L. Aurelius A. D. 138—161, *apărută în editura* Minerva *(1909) ; este chemat, după moartea lui Gr. Tocilescu, ca profesor suplinitor la catedra de Istoria veche și Epigrafie la Universitatea din București ; avea 27 de ani. Invitația la deschiderea cursului încheie un ciclu al corespondenței sale cu Ion Bianu, din care n-am redat decît scrisorile mai importante (biletele și cărțile poștale fără interes bio sau bibliografic le-am omis) ; a doua serie, extrem de interesantă, de circa 20 scrisori, oglindește activitatea lui Pârvan de după 1910, cînd rămîne încă atașat de fostul său șef de la Biblioteca Academiei (E. M.).*

POȘTA REDACȚIEI
PROZA
POEZIE

— V. MIRCU. Lugoj : *Întrebarea „De ce marele Homer ?" adică de ce tocmai el sau un vecin al lui sau o rudă prin alianță sau un alt frate plugar — pe care ți-o pui cutremurat și cauți cu vrednicie să-i afli răspuns, m-a făcut fericit pentru o săptămînă. Public mai jos rîndurile iscălite de dumneata, cu ferma convingere că toți cei hărțuiți de necazuri și toți suferinzii din amor, citindu-le, vor sfîrși prin a spune că viața e, totuși, frumoasă.*

Fănuș NEAGU

DE CE MARELE HOMER ?

„De ce nu cerul senin și de culoare mai albastru ca alt undeva cald și fierbinte al Asiei Mici unde colonizările grecești și războaiele decurgeau necontenit și care erau propice senzaționalei fantezii al unui popor prin de elan și războire de pe buzele căruia se răspîndise-ră peste întreaga Eladă fapte măreț și vitejii îndrăzneț. Aceste ținuturi ale Asiei Mici precum și insulele grecești erau floarea pămîntului de epocale zguduiri, de expansiuni și monumentale înfăptuiri.

De ce Homer ? Căci nici un contemporan de-al său nu i-a descris viața, doar Herodot și Plutarch în două memorii a căror biografie e plină de contraziceri și erori și despre care se spune că ar fi zestrea a altor persoane încît nici ea nu ne asigură vre-o crezare.

De ce marele Homer ? Acel miraculos culegător a apropae neștiutelor tradiții legende și cîntece crescute în înpărăția glorificatoare a poporului Greu, consființîndu-le în trainice amintiri dincolo de margini de veacuri. Presupusul orb în școala s-a întemeiată pe insula Kios într-o clădire străveche aproape de mare unde valurile ei răscoleau poalele muntelui Epos și unde Homer își anima învățăceii săi pentru ale lor sufla taine din măreția sufletului său de străvechi culegători de miresme poetice. În meditațiile sale zilnice se conturase-ră în gîndirea puterii sale de creație două idealuri ale poporului Greu : Achileu și Odiseu o îmbinare de vitejie și putere cu precauția și istețimea celui de al doilea. Iată simburile eroicelor sale poezii Iliada și Odiseia descrisă ulterior în 24 de versete prima din 15300 de rînduri iar Odiseea din 12105 rînduri.

E un lucru cunoscut că 7 orașe s-au emulat în al ști născut în ele precum poeția veche spune „Hepta Poleis Dierizo zin..." : Smirna Rodos Colofon Salamis pe insula Cipru Ios sau Chios, Argos, Atena.

Nu se poate prezisa datele anuale ale epocii poetului, totuși se poate afirma că hotarele începuturilor și decadența poeziei epice sau situat dela mijlocul secolului al XI-lea pînă la al VII-lea, încît între aceste epoci se putea bănui și epoca poetului. De altfel cele mai probabile în viața lui Homer sunt acestea : S-a născut în Smirna a petrecut cel mai îndelungat timp al vieții sale pe insula Kios unde a și decedat. Sub numele lui Homer sau mai amintit și alte poiezii, de pildă parodia Iliadei în 300 de versuri așa numita Batrachomiomachia, 34 de imnuri produse între secolul al VIII-lea și pînă în al VI-lea cu descrierea nașterii lui Apollo pe insula Delos apoi despre întemeerea oracolului din Delfi, împăcarea lui Hermes cu Apollo, descriind în al IV-lea imn întrăgostirea între Afrodite și Ankizes precum și despre creerea misterelor eleuzice. 14 epigrame, versurile „Kiklice" respîndite din școala sa îndregind cercul legendar troian.

De ce marele Homer ? Doar el nu și-a scris poieziile ci pe alții i-a învățat ca aceștia să le răspîndească mai departe, Avea și o poreclă Malonida fiul lui Mallon. Poieziile lui culese din legende mituri și adevăruri istorice au devenit în curînd o prețioasă moștenire a întregului popor elen, iar după ce scrisul l-au folosit pentru scopuri literare le-au cuprins și pe ele înscris cu toate că unele părți diferau de cele lalte în lucrări mărunte dar în general totuși se asemănau în datele cele mai importante deși tălmăcite și restălmăcite, pînă cînd oameni de știință din Alexandria au întocmit o ediție specială bazată natural pe subiectele tradiționale.

De ce marele Homer ? Doar Xenon și Hellanikos au admis de a fi fost dictată de către Homer numai Iliada, dar Odiseia ar fi fost adunată de alți autori diferind unele de altele prin foarte multe elemente din aceste tradițiuni epopeice.

De ce marele Homer ? O rezolvare în această încîlcită proplemă e greu de sperat. Rezultatul se poate include în următoarele : Poeziile Homerice s-au format sub cerul senin al Asiei Mici unde s-au efectuat colonizările Grecești cu toate războirile firești ale acestor încleștări și mai ales prin poieziile populare. Acel mare poiet care a închegat unele din cele mai valoroase și istorice lucrări ar fi fost Homer. Se poate presupune că Homer nu și-a scris poieziile ci prin cuvîntări mereu predate discipolilor săi avînd și cunoștință de existența cercurilor „Cantante" mai ales pe insula Kios așa numitele „Homeride" a căror membrii au avut de grijă de a le răspîndi cu graiul eternizîndu-le dela o generație la alta spre a fi păstrate în delung de veacuri.

De ce marele Homer ? El le-a adunat și le-a dat forma unei întregi epopee iar Rapsozii le răspîndi-se-ră la serbările lor în sunete de „Forminx" și chitare declamîndu-le în fața norodului înfocat după fapte eroice, ca apoi din locurile țărmurilor bătătorite de valurile mării serbările să se răspîndească și pe uscat, încît la serbările „Pan-Ateniene" aglomerația trebuia reglementată de către Solon Peisistratos sau Hipparchos ca Rapsozii să păstreze o ordine în orînduirea subiectelor. Se poate admite că încă bine de demult au fost reținute subiectele epopeice a le lui Homer culese din perindatele vremuri fiind copiate ulterior de către orașe și unii indivizi ca o comoară națională de ne prețuit.

Natural că între timp conținutul poeziilor cărora timpul și poporul le-a mai împestrițat subiectul a fost pus sub stricta observație din partea criticilor Alexandrini ca Zenodotos din Efez, Bizantinul Hristofan din Samotraka. Așa a ajuns ca prima ediție tipărită a Epopeilor să fie executată în Firenze de către Demetrios Khalkodilas în anul 1488.

Avem traduceri în latinește de Leontius Pilatus și Laurentius Valle, în formă poetică de Politianus. Traduceri în franțuzește de Anna Dacier în engleză de Pope iar în italienește de Monti.

S-a format o vastă literatură în legătură cu nemuritorul culegător și poet epic al evului vechi. Continutul lor poate cu altă ocazie".

Te roz din suflet, trimite-mi și conținutul dăsta.

F. N.

ACHENE. Cleia — Bacău. Îmi plac versurile dv. Cum vă numiți ?

GEORGE DUD — Loco — Din poezia închinată lui Eminescu : „Nu am versuri pentru tine / Ce să-ncerc a le mai face ? / De nadir îmi e rușine / El în haos m-ar preface / Nu am versuri pentru tine / geaba-ncerc a le mai face / Ești un astru pentru mine / Și aș vrea să dormi în pace / Nu am versuri pentru tine / Ci doar țipotul de frunză / Tu ești codru pentru mine / Eu rămîn o mică frunză".

Nu vă contrazic N-ar fi rău, poate, să fiți mai consecvent cu propriile dv. concluzii. Deși, știu, e foarte greu ...

DORI RĂDULESCU — Loco. — „Plec / Rămîi / Ne despărțim / Șinele ție / Accelerat mie / locul spre care merg mie / Locul în care rămîi, ție / Rămas bun ție / Drum bun mie / O vină mie / O vină ție / Iubirea mea obosită ție / Lipsa ta de iubire mie". Vă rog să mă credeți, nu vreau să ironizez sentimentul care a inspirat aceste rînduri, dar, doamne, prea multă contabilitate pentru o singură poezie !

CHRISTINE JANOTT — Tr. Măgureie. Nu, nu sînt „psiholog", dar cunosc maladia pe care tot un nepsiholog a numit-o „lettrită". Din foarte confesiva dv. scrisoare se poate deduce că sindromul amintit îmbracă, în ceea ce vă privește, o formă benignă. Faptul că e toamnă cred că a favorizat instalarea rapidă a melancoliei epistolare cu care m-ați onorat. N-aș putea să spun deocamdată, dacă poeziile care însoțesc scrisoarea, nu sînt și ele cumva doar un simptom discret al afecțiunii de care vă spun. Faptul că de la un timp nu mai sînteți mulțumită de versurile pe care le-ați scris este însă un semn foarte bun. În așteptarea acelor poezii pe care le veți scrie după „convalescență", îmi rezerv pentru acea dată, privilegiul incomod de a formula judecăți estetice. Cu stimă.

Cezar BALTAG

poeme indiene

RABINDRANATH TAGORE

(1861—1941)

Gitanjali

69.

Acelaşi şuvoi al vieţii care curge prin vinele mele zi şi noapte,
străbate lumea şi dănţuie în ritmuri potrivite.
E aceeaşi viaţă care izbucneşte voioasă din ţărînă în firele de iarbă
şi se împrăştie în valuri învolburate de frunze şi flori.
Aceeaşi viaţă care se rostogoleşte în leagănul-ocean al naşterii şi
morţii, înălţîndu-se şi coborînd.
Simt cum mădularele mele sînt miruite spre slavă de atingerea acestei lumi
a vieţii,
şi sînt mîndru că zvîcnirea de viaţă a atitor veacuri dănţuie în clipa
aceasta în sîngele meu.

57.

Lumină, lumina mea, lumină care umple lumea, lumină care-mi săruţi
ochii, lumină care-mi mîngîi inima !
Ah, iubitul meu, lumina dănţuie în miezul vieţii mele ; lumina trezeşte,
iubitul meu, strunele dragostei mele ; cerurile se deschid, vîntul se
porneşte nebun, rîsul răsună deasupra lumii.
Fluturii îşi deschid aripile pe o mare de lumină. Crinii şi iasomia se
înalţă pe crestele valurilor de lumină.
Lumina poleieşte nourii cu aur, iubitul meu, şi risipeşte nestemate
peste tot.
Bucuria cuprinde frunziş după frunziş, iubitul meu, şi fericirea nu cunoaşte margini.
Fluviul cerului s-a revărsat peste maluri
şi talazurile bucuriei au inundat lumea de dincolo de hotare.

Pe malul mării

Pe malul mării lumilor fără sfîrşit copiii se adună.
Deasupra cerului întinit e neclintit iar marea fără de odihnă se frămîntă.
Pe ţărmul mării lumilor fără sfîrşit copiii se adună cu strigăte
şi dansuri.

Îşi fac cetăţi de nisip şi se joacă adunînd scoici. Cu frunze moarte
îşi construiesc corăbii şi surîzînd le dau drumul pe întinsul apelor.
Copiii au jocurile lor pe ţărmul mării lumilor.

Nu ştiu să înoate, nu ştiu să arunce volocul. Pescuitorii de perle
se cufundă în adîncuri căutînd perle, negustorii călătoresc cu vasele
lor, dar copiii adună pietricele şi le împrăştie iar. Ei nu caută comori
tăinuite, ei nu ştiu cum arunca volocul.

Marea se înalţă rîzînd şi zîmbetul pal al plajii abia licăreşte. Valuri
aducătoare de moarte cîntă copiilor, balade fără noimă, asemeni mamei
care-şi leagănă pruncul. Marea se joacă cu copiii şi
zîmbetul plajii luceşte vag.

Pe ţărmul mării lumilor fără sfîrşit copiii se adună. Furtunile bubuie
în cerul fără de cărări, corăbiile naufragiază pe întinsul apelor, moartea
a ieşit la drum şi copiii se joacă. Pe ţărmul mării lumilor fără sfîrşit
e marea adunare a copiilor.

Cîntul meu

Cîntul meu, copile, te va cuprinde în muzica lui ca scumpele braţe ale iubirii.
Cîntul acesta al meu îţi va atinge fruntea ca un sărut de binecuvîntare.
Cînd vei fi singur va fi alături de tine şi-ţi va şopti la ureche, cînd
vei fi în mijlocul mulţimii te va înconjura cu grijă.
Cîntul meu va da aripi visurilor tale, îţi va purta inima către hotarele
necunoscutului.
Va veghea ca o stea credincioasă cînd întunericul va coborî pe
drumurile tale.
Cîntul meu se va cuibări în ochii tăi şi-ţi va purta privirea în
miezul lucrurilor.
Şi cînd glasul meu va amuţi în moarte, cîntecul meu va vorbi în inima ta
care va trăi.

Primele iasomii

Ah, iasomiile, iasomiile acestea albe !
Îmi amintesc de parc-ar fi ieri, cînd mi-am umplut braţele cu aceste
iasomii, aceste albe iasomii.
Mi-au fost dragi lumina soarelui, cerul şi pămîntul înverzit ;
Am ascultat şoapta lichidă a riului în întunericul nopţii ;
Amurgurile de toamnă m-au întîmpinat la o cotitură a drumului asemeni
miresei care-şi ridică vălul spre a-şi privi iubitul.
Totuşi în amintirea mea stăruie dulceaţa primelor iasomii albe pe care
le-am ţinut în braţe cînd am fost copil.

Multe au fost zilele fericite ale vieţii mele şi am rîs în nopţile de
sărbătoare cu veselii cheflii.
În dimineţi cenuşii cu ploaie am înşirat multe cîntece triste.
Am purtat în jurul gîtului cununa de seară de bakula ţesută de mîna
iubirii.
Şi totuşi în inima mea stăruie dulceaţa amintirii primelor iasomii înrourate
care mi-au umplut braţele cînd am fost copil.

Înscripţie

Înscriem aici drept parafrază la cîteva tălmăciri, un cuvînt de omagiu pentru o literatură căreia mileniile i-au dăruit subtilitatea simplităţii şi rafinamentul spontaneităţii.

O complexitate a gîndului şi a mişcării afective s-a exprimat prin veacuri în literatura indiană, în formele statornicite ale convenţiei, care literară fiind a cîştigat pentru cei chemaţi să o respecte o supleţe şi subţirime a rostirii şi tăcerilor, puţin obişnuite. Tîlcuri adînci şi-au găsit luminile şi îndoielile exprimate în aluzive şi aeriene apologuri, ecourile liniştii au devenit mai grăitoare decît vorba.

În poezia Indiei stilizarea rafinată a veacurilor a dus la o expresie dominată de un profund simţ al valorilor muzicale ale cuvîntului şi al intonaţiei ritmice, menite să accentueze şi să sugereze idei şi precepte morale adeseori comunicate prin simboluri ale mitologiei cotidiene. Şi poate nu cea mai puţin însemnată calitate a acestei poezii este aceea de a desprinde din mit obiecte sacre şi a le restitui vieţii de fiecare zi. Fără a sacrifica aura misterului care le înconjoară şi fără a trece peste sugestiile pe care vechile „eresuri" le mai au chiar şi pentru cei de astăzi, poezia modernă indiană a desacralizat lirica fără a o prozaiza.

Am ales de aceea versuri care să mărturisească, într-o aleatorie interpretare, aşa cum orice traducere poate doar fi gînduri şi înclinaţii spre această mitologie secundă care e viaţa oricărui om de pe acest şi pe oricare alt pămînt.

Şi desigur, Rabindranath Tagore, „poetul-profet al Indiei moderne" îşi avea locul aici, ca şi poetul bengalez Humayun Kabir, filozof şi eseist, sau poetul şi filozoful din Penjab, Gopal Singh, sau Jibananda Das, considerat ca primul liric modern indian...

E în versurile lor şi ecoul vechilor mituri şi glasul puternic al vieţii contemporane care se afirmă cu forţa şi impetuozitatea caracteristică vremii, ca şi ecoul meditaţiilor şi al tăcerilor împlinite în veacuri de contemplaţie.

R.L.

Culegînd roadele

1.

Poftеşte-mă şi am să-mi culeg fructele ca să le aduc, în coşurile pline în
curtea ta, deşi unele sînt lovite iar altele nu sînt pîrguite.
Anotimpul e greu de roade şi în umbră se aude fluier tînguios de
păstor.

Poftеşte-mă şi am să pornesc cu barca pe fluviu.
Vîntul de martie se ridică, făcînd să şopotească apele leneşe.
Livada şi-a dăruit belşugul, şi în ceasul obosit al înserării
chemarea vine dinspre casa ta de pe mal în amurg.

2.

Cînd am fost tînăr viaţa mi-a fost ca o floare — o floare care-şi
pierde o petală, două din prea plinul ei şi nu simte deloc că a pierdut
ceva cînd adierea primăverii vine şi bate la uşa ei.

Acum la sfîrşitul tinereţii viaţa mi-e ca un fruct, care nu
poate să piardă nimic şi aşteaptă să se dăruie pe deplin cu întreaga
ei povară de dulceaţă.

6.

Acolo unde sînt drumuri mă rătăcesc.
Pe întinsul apelor, în albastrul cerului nu se zăreşte urma de cărare.
Poteca e ascunsă de aripile păsărilor, de strălucirea stelelor de
florile anotimpurilor care se călătoresc.
Şi-mi întreb inima dacă în sîngele ei poartă înţelepciunea cărărilor nevăzute.

7.

O, Noapte, Noapte în valuri, primeşte să fiu poetul tău !
Sînt oameni care au stat fără cuvînt, în umbra ta ; lasă-mă să rostesc
ce n-au spus ei.

Ia-mă pe carul tău fără roate : alergînd tăcut dintr-o lume în
alta, crăiasă domnind în palatul vremii, frumoaso întunecată !

Multe minţi fără tihnă au pătruns pe furiş în curtea ta şi au cotrobăit
prin casa ta fără lumini căutînd un răspuns.
Multe inimi, străpunse de săgeata bucuriei slobozită din arcul Necunoscutului,
au izbucnit în cîntece de veselie, zguduind întunericul din temelii.
Acele suflete neadormite se uită minunate în lumina stelelor la comoara
pe care au găsit-o pe neaşteptate.
Primeşte să fiu poetul lor, o Noapte, poetul nemărginitei tale
tăceri.

Păsări rătăcite

1.

Păsări rătăcite ale verii vin să-mi cînte la fereastră şi zboară apoi
în depărtări.
Şi frunzele galbene ale toamnei care nu pot cînta fluturã si cad
apoi într-un oftat foşnit.

15.

Stau la fereastră în această dimineaţă şi lumea, asemeni unui trecător,
se opreşte a clipă, mă salută şi pleacă mai departe.

43.

Peştele în apă e fără grai, fiara calcă apăsat
pămîntul, pasărea cîntă în văzduh.
Omul însă e clădit din liniştea mării, larma mişcării pământului
şi cîntul văzduhului.

176.

Apa din vas străluceşte, apa în mare e întunecată.
Micile adevăruri se exprimă în cuvinte limpezi ; marele adevăr printr-o
mare tăcere.

GOPAL SINGH

(n 1917)

Mîine

M-am născut urmărit de-un blestem
să trăiesc Mîine,
să înfrunt, să schimb şi să-ncurc
ziua de azi cu o altănoapte.
Tot ce sînt azi e ieri.
Înaintez de-andaratelea mereu.
Caligrafia vagă a stelelor,
joc aruncat pe cer şi risipit
înscrie o noapte, alta, în bronzul amurgit
al unei lespezi vechi.
Ciinele linge un os pînă-l albeşte.
Ziua se hrăneşte din talerul mînjit
al nopţii ce-a trecut. Şi vinele albe
ale frunzelor verzi sfîrtecate de păsări
îşi risipesc seva lăptoasă
ca sîngele curgînd dintr-un plămîn în zdrenţe.
Singurătatea prepeliţei e cosită
cu coasa lunii noi.
Şi alţi ciulini s-au ridicat
în jurul florilor abia zvîte
să le sufoce dorul lor de spaţiu.
Bătaia inimii a mai întors un arc de ceas
cu degete muşcate iar şi iar,
şi a făurit cu ciocănitul ei neîncetat
durerea nouă a mişcării fără de durere.

Mîine
se va face pace între
sîngele unei femei şi unghiile roase
ale unui bărbat ce-aşteaptă.
Marea îşi va fi muşcat din nou
buzele, împinsă de conştiinţa ei neîmpăcată.
Şi viaţa nu va mai sta s-aştepte
la nesfîrşit.
Mîine
voi trăi.
Mîine.
Mîine.
Mîine.

(Melodii nespuse)

HUMAYUN KABIR

(n. 1906)

Singur

În lumea mea de visuri trăiesc cu mine însumi
şi singur îmi petrec zile şi nopţi cît anul,
pe cerul meu un soare numai al meu luceşte
şi norii mei se-adună în zarea lui albastră...
Încet se lasă noaptea deasupra lumii mele.

În lumea mea sînt fluvii şi ţări fără de număr
şi drumurile trec prin văi şi peste dealuri.
Ca spuma învolburată pe valuri în furtună
se-naltă în infinit alb-înghеţate piscuri.
Pămîntul generoase recolte-mi dăruieşte
şi-n vesel murmurat izvoarele petrec.

Sub un copac umbros am vrut cîndva să-mi
nalt
o casă unde viaţa să treacă în blînd răgaz
şi teama şi nădejdea să piară în vîntul cald
din sud şi primăvara grădina să-mi florească.
sfioasele sephalis s-aplece în nopţi de toamnă
şi-nceţoşat în zori iubiri noi să visez.
În temniţă rămîn dar, însingurat, cu mine,
mi-e inima bolnavă de mine şi pustiu.
Cuvinte mîngîioase aud mereu în juru-mi,
chemările iubirii şi bucuria simplă.
În inima rănită ştiu a durerii arsură,
tînjesc să aflu o cale spre oameni să mă ducă.
Pe plăjile pustii ale întristatei inimi
se sparg fără încetare îndepărtate valuri,
de ce sînt înspumate şi-atît de agitate
şi ce solie aduc de dincolo de mare ?

Nu înţeleg cuvîntul pe care vor să-l spună
cum nu ştiu nici să trec hotarul fiinţei mele.

Privesc la cei din jur cu ochii în vimire :
sînt lîngă mine totuşi şi-atîta de departe —
durerile ascunse din sufletele voastre
nicicînd nu voi putea să le încerc şi eu,
nu vom vedea nicicînd aceleaşi zori
şi-amurguri
singuri vom merge, singuri, pe drumul nostru
singur.

Trăiesc însingurat pe-o insulă pustie.
jur-împrejur se zbate şi urlă întreaga mare.
Privesc şi zi şi noapte de pe un ţărm pustiu
luminile în noapte de dincolo de ape.
Tînjesc să-ţi cînt poemul cel scris doar pentru
tine,
om, tu, al meu tovarăş, şi dragostea, frăţia,
prinos aş vrea acum din suflet să-ţi aduc.

În româneşte de Radu LUPAN

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.